

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

Національний університет кораблебудування

**МИКОЛАЇВЩИНА І ПІВНІЧНЕ
ПРИЧОРНОМОР'Я:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ
ДО 225 РІЧНИЦІ
УТВОРЕННЯ
М. МИКОЛАЄВА**

МАТЕРІАЛИ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

26 вересня 2014 р.

Миколаїв ■ 2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова
ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ НУК

**МИКОЛАЇВЩИНА І ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ
ДО 225 РІЧНИЦІ УТВОРЕННЯ М. МИКОЛАЄВА**

Всеукраїнська науково-методична конференція

26 вересня 2014 р.

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
просп. Героїв Сталінграда, 9*

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Миколаїв
НУК 2014

УДК 009(006)

ОРГАНІЗАТОРИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Департамент освіти, науки та молоді Миколаївської ОДА

Південний науковий центр НАН України

Академія наук суднобудування

Гуманітарний інститут НУК

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

Матеріали публікуються за оригіналами, які представлені авторами

Претензії щодо змісту та якості матеріалів не приймаються

Відповідальний за випуск:

О. В. Бобіна

Миколаївщина і Північне Причорномор'я: історія і сучасність

До 225 річниці утворення м. Миколаєва : Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. 26 вересня 2014 року. – Миколаїв : НУК, 2014. – 85 с.

В матеріалах Всеукраїнської науково-методичної конференції розглядають питання формування почуття регіонального патріотизму, гордості за свою "малу" Батьківщину та формування активної громадянської позиції серед молоді і студентства.

УДК 009(060)

©Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2014

УДК [631.3:06.063](470.75)''19''

КОНКУРСИ З ВИКОРИСТАННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗНАРЯДЬ ТА МАШИН В ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Автор: *Березняк Я. В., Кримський гуманітарний університет, м. Ялта*

Щоб забезпечити місцевих жителів найкращими машинами та знаряддями, керівництво земських складів, віддаючи перевагу місцевим фірмам та заводам, самостійно обирало предмети на продаж. В перші роки склади збирали відомості в покупців, як те чи інше знаряддя корисне на практиці. З часом, проблему вибору товарів вирішували за рахунок організації конкурсів знарядь та машин. Користь від таких конкурсів заключалася в тому, що всі бажаючі могли побачити на власні очі результати роботи сільськогосподарських знарядь.

Ініціатором влаштування конкурсів в Таврійській губернії, як і переважної більшості інших заходів, став Уповноважений по сільськогосподарській частині М. В. Неручев. Губернське земство в 1902 р. виділило 500 крб. з призначенням на кожний конкурс по 50 крб. [1, с. 201].

Повітові управи заздалегідь розсилали запрошення на участь в конкурсі місцевим заводам та поширювали інформацію про час і місце проведення заходу серед селян. Для з'ясування напрямку конкурсу, а також для визначення якості знарядь обиралася експертна комісія. Так, до складу експертної комісії, що оцінювала випробування плугів та букерів на конкурсі, проведеному 14 серпня 1900 р. на базі Обіточенської сільськогосподарської школи, крім М. В. Неручева входили: голова Бердянської земської управи Я. Б. Шварц, члени управи Е. Е. Таран та А. Г. Фукс, бердянський земський агроном С. К. Олексінко та олександрійський – В. П. Альтенгейм, управляючий школою В. М. Павліков. На конкурсі представили свої знаряддя заводи: Вдови Матіас та

синів, Д. Грієвза та Ко (м. Бердянськ), І. І. Нейфельда (к. Вальдгейм), І. В. Клейнера (с. В. Токмак), С. Кацина (с. Олександрівка), а також кустарні майстри букерів з сіялками Свинаренко (с. Нововасилівка), Черновський та Кисіль (с. Воскресенка).

В результаті конкурсного випробування, на якому сила тяги вимірювалась динамометром Бурга, в вигляді заохочення місцевих машинобудівників комісія назначила заводу Клейнера велику срібну, заводам Грієвза, Матіаса, Нейфельда та Кацина – по малій срібній медалі, а кустарним майстрам Свинаренку та Кисілю – похвальні листи [2, с. 23].

На базі Обіточенської сільськогосподарської школи 3 липня 1904 р. випробовувались «лобогрійки» – жниварки місцевого виробництва. Експертною комісією були вироблені наступні правила оцінювання машин:

1. Оцінка особливостей конструкції машин;
2. Зручність установки машини та управління нею;
3. Оцінка машин по відношенню до корисної дії (ширина захоплення різального апарату, вага машини, сила тяги);
4. Міцність конструкції;
5. Ціна;
6. Якість роботи (правильність нарізання, виразність та плавність роботи мотовила, застосування машини для збирання врожаю різної якості).

Випробовуванню піддавалися 4 «лобогрійки» заводів:

1. І. І. Фукса (с. В. Токмак);
2. І. В. Клейнера (с. В. Токмак);
3. І. І. Нейфельда і К^о (к. Вальдгейм);
4. Франца і Шредера (к. Гальбштадт).

Всі представлені машини, запряжені двома кінями, були запуснені в роботу на ділянці з озимою пшеницею. Знаходячись в однакових умовах, лобогрійки запускалися послідовно одна за одною. Після повних 3–4 кругів, кожна з них переводилася на ділянку з ячменем, де піддавалася випробуванню на тягу

динамометром Р. Сакка. В кінці проведення конкурсу експертна комісія присудила перше місце заводу Франца і Шредера, друге – І. І. Нейфельда і К^о, третє – І. І. Фукса та четверте – І. В. Клейнера [3, с. 36].

Конкурси знарядь та машин проводилися і в інших регіонах губернії: 14 квітня 1902 р. в м. Мелітополі серед плугів та букерів [1, с. 148], 3 липня 1905 р. в маєтку Пастака поблизу м. Сімферополя серед жнивних машин [4, с. 148] та завжди характеризувалися підвищеною увагою місцевого населення.

Таким чином, проведення конкурсів сільськогосподарських знарядь з залученням відомих заводів наочно демонстрували населенню переваги того чи іншого виробу. Земства також були зацікавлені в названих конкурсах, адже вони дозволяли налагодити торгівельні зв'язки з виробником, а також встановити довірливі відносини з селянством.

Література

1. Постановления Симферопольского уездного земского собрания XXXVII-й очередной сессии 1902 г. / Симферополь: Тавр. Губ. Типогр., 1903. – 511 с.
2. Протоколы Бердянского очередного уездного земского собрания XXXVI сессии созыва с 27 сентября 1901 г. / Бердянск: Типогр. К. Н. Безсонова, 1902. – 467 с.
3. Протоколы Бердянского очередного уездного земского собрания XXXIX сессии созыва с 26 сентября 1904 г. / Бердянск: Типо-литогр. Г. А. Эдигера и к., 1905. – 149 – 157 – 172 с.
4. Постановления Симферопольского уездного земского собрания XXXIX-й очередной сессии 1904 г. / Симферополь: Тавр. Губ. Типогр., 1905. – 456 с.

УДК 930.1 (477)

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В 1917–1919 РР. У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІЇ

Автор: *Губський С. І., Національний науково-дослідний інститут
українознавства та всесвітньої історії, м. Київ*

Історичний досвід і сучасні події зими–весни 2014 р., коли Росією було підступно анексовано Крим, а потім розпочалася справжня війна з місцевими сепаратистами та російськими найманцями на території Донецької і Луганської областей, яка триває і по сьогоднішній день, переконують нас, що гарантом існування нашої держави виступають її Збройні Сили, їх здатність відстояти Батьківщину від внутрішніх та зовнішніх ворогів. Тому національно-демократична революція в Україні 1917–1920 рр., коли водночас було багато досягнуто у справі розбудови української держави і настільки ж багато втрачено та не реалізовано, зокрема і в питаннях обороноздатності країни – яскраве тому підтвердження. Українська революція цього періоду поряд з іншими складовими мала і свої регіональні особливості. Південь України, який в Російській імперії офіційно називався Новоросією не став винятком, навпаки, тут ці особливості повсякчас проявлялися.

Масовий національно-визвольний рух після ліквідації царського режиму у лютому 1917 р. охопив усі українські етнічні території, які входили до складу Російської імперії. Поширився він і на південноукраїнський регіон – Катеринославську, Херсонську і Таврійську губернії. У березні–квітні 1917 р. на Півдні України розгорнули свою діяльність усі українські національні партії, сформувалася густа мережа українських національно-культурних, професійних і громадсько-політичних організацій. До складу Української Центральної Ради, яка очолювала державотворчий процес, під час Українського національного

конгресу 6–8 квітня 1917 р. від південноукраїнських губерній увійшли 14 чоловік, які представляли весь політичний спектр регіону [18]. 7 квітня 1917 р. делегати конгресу заслухали доповідь В.Садовського «Територія і людність України», у якій на підставі даних про розміщення та національний склад населення окреслювалися межі українських земель. Південний український кордон проводився по узбережжю Азовського і Чорного морів (без Криму). Це була чи не перша після Лютневої революції 1917 р. офіційна заява українського руху про його намір об'єднати в єдиному державному організмі всі українські землі, в т.ч. і південний регіон [18, с. 128].

Поряд з іншими ділянками суспільно-політичного життя процес національного відродження охопив і військову сферу. Українізовувалися військові частини російської армії, в яких переважали військовослужбовці-українці, почали створюватися і суто українські військові формування – гайдамацькі курені та частини Вільного козацтва, на прикладі яких можна простежити процеси практичного відродження українських військових традицій козацько-гетьманської України.

Варто зазначити, що об'єктивних історіографічних праць, присвячених створенню та діяльності українських збройних формувань на Півдні України до 1991 р. було обмаль і висвітлювали вони або тільки окремі аспекти українського військового руху цього періоду або перебіг окремих військових кампаній чи бойових операцій. Сюди варто віднести спогади очевидців з числа українських діячів та деякі військово-історичні праці колишніх українських військовиків [6; 8–11; 13–14; 19]. Так в публікаціях А.Голуба та В.Кедровського висвітлюються питання формування та бойових дій українських військ на Півдні України в досліджуваний період. І.Мазепа в своїй історико-мемуарній праці подає цінний фактичний матеріал щодо виникнення осередків Вільного козацтва на Катеринославщині, біографії його провідників, ставлення населення до вільнокозацького руху. В роботі Д.Лимаренка розглядаються події, пов'язані з вільно козацьким рухом у Єлизаветградському повіті

Херсонської губернії. І.Цапко намагався об'єктивно дослідити сутність, причини, передумови та характер вільнокозацького руху у південноукраїнському регіоні. Праця цінна тим, що багато поданих у статті фактів вперше зустрічається тільки в нього. Ю.Липа в своїх спогадах наводить цікаві дані про створення одеської «Січі» та перебування в Одесі підрозділів Українських Січових Стрільців і активну діяльність по розбудові українських військових структур у цьому місті старшого десятника, потім сотника УСС Т.Яніва, який в добу Директорії став командиром дивізії Армії УНР і необачно загинув від рук білогвардійців.

Після постановня незалежної української держави в кінці ХХ ст. вітчизняними істориками були розпочаті ґрунтовні, комплексні дослідження, присвячені питанням створення та діяльності українських військових формувань на Півдні України в 1917–1920 рр. До наукового обігу були введені невідомі раніше широкому загалу архівні матеріали, що дало змогу розпочати об'єктивне висвітлення української військової історії поч. ХХ ст. в південноукраїнському регіоні.

В 90-х роках ХХ ст. з'являються змістовні історіографічні праці відомих українських істориків Л.Гарчевої, В.Голубка, Я.Тинченка, в яких перебіг першої українсько-більшовицької війни 1917–1918 рр. досліджується на всій території України, а бойовим діям між новоствореними українськими і більшовицькими збройними формуваннями на Півдні України, зокрема в Одесі приділено значну увагу в працях [4; 7; 17]. В цих працях використано значну кількість архівних матеріалів, вони позбавлені ідеологічних штампів радянського минулого, автори об'єктивно, з українських державницьких позицій висвітлюють причини та наслідки для України першого збройного протистояння Армії УНР з військами більшовицької Росії.

Також в цей час з'являються наукові дослідження, присвячені створенню та діяльності українських військових національних формувань, які були створені або діяли на Півдні України в 1917–1920-х рр. У цих роботах основна

увага звертається на їх організацію, склад, чисельність, озброєння, дислокацію, участь у бойових діях, вплив українських збройних формувань на політичну ситуацію в південноукраїнському регіоні. В своїх працях сучасні українські історики врахували специфіку національно-визвольної боротьби на Півдні України, зокрема його багатонаціональність, умови Першої світової війни, гостру політичну боротьбу, соціальну активність мас, багатовладдя, присутність в регіоні іноземних військ спочатку країн Четверного Союзу, а потім і Антанти. Насамперед, серед цих досліджень варто виділити праці Л.Гарчевої [3], А.Мисечка [15], В.Пархоменка [16], Т.Вінцковського зі співавторами [2], Ф.Турченка [18]. Останній у своїй ґрунтовній праці зазначає, що «посилення українського національно-визвольного руху на Півдні яскраво проявляється в розгортанні процесу українізації армії. Уже 3–4 квітня 1917 р. в Одесі відбулися збори воїнів-українців місцевого гарнізону, які для керівництва українським військовим рухом обрали Одеську Українську Військову раду (ОУВР). Навколо неї об'єдналися 45 військових частин Одеського військового округу і Чорноморського флоту. Для організації запропонували назву «Одеський Український військовий Кіш». Районом його діяльності було визначено Одеський військовий округ, Румунський фронт і Чорноморський флот. Головою ОУВР було обрано військового лікаря І.Луценка [18; с. 131]. Історик наголошує на радикальних поглядах керівництва і особового складу українських військових організацій Півдня. Мітинг військових, що відбувся в Одесі 23 липня 1917 р. набув великого резонансу. До будинку штабу Одеського військового округу підійшли 12 тис. солдатів і матросів, які зажадали від командування українізації військ ОВО і Чорноморського флоту. Помітним успіхом українського руху було формування у липні–серпні 1917 р. Першого гайдамацького куреня під командуванням осавула В.Сахно-Устимовича, що дислокувався під Одесою [18, с. 132]. Також досить активною була українська діяльність у військових частинах, розміщених у Херсоні, Миколаєві та інших містах Херсонської губернії. В аналогічному порядку розвивалися процеси на

Катеринославщині. На Першотравневі свята 1917 р. гарнізон Катеринослава вийшов на демонстрацію під українськими синьо-жовтими стягами. Під прапорами цих кольорів відправлялися з Катеринослава військові частини на фронт [18, с. 132]. Боротьбі українських гайдамацьких куренів та частин вільного козацтва з більшовиками в часи Центральної Ради присвячено змістовні статті Л.Гарчевої та А.Мисечка [3;15]. Особливо варто відзначити історіографічні дослідження, присвячені створенню та боротьбі українських військових формувань на Півдні України, зокрема на Миколаївщині, у 1917 – поч. 1919 рр. науковця В.Пархоменка. Дослідник вперше у регіональному аспекті висвітлив діяльність національних Збройних сил. Його роботи спираються на матеріали центральних та місцевих державних архівів, періодичної преси тих років. Наведені у його працях дані свідчать про широку «українізацію» частин російської царської армії на Півдні. Новостворені українську військові формування та загони Вільного козацтва були саме тією силою у цьому регіоні на, яку спиралися провідні державні діячі в період розбудови української державності і будучи складовою частиною національних Збройних сил сприяли пробудженню національної самосвідомості серед народних мас регіону, та були головною опорою української влади на місцях у 1917 – на поч.1919 рр. [16].

В контексті розгляду історіографічних праць, присвячених українську війську на Півдні у вищезазначений період, необхідно сказати про цікаву, інформативно насичену на основі різноманітних джерел колективну працю Т. Вінцковського, А. Мисечка та Є. Джумиги [2]. Досліджуючи питання організації та діяльності українських військових структур на Одещині, насамперед, Одеської Військової Ради, автори звертають увагу на величезну роль цього формування в державотворчих процесах на Півдні України. Вже наприкінці весни 1917 р. в Одесі під егідою ОУВР було закладено підвалини національних військових частин, які мали сформуватися з українізованих підрозділів російської армії. Особливе місце мали посідати гайдамаки, яким

відводилася функція загонів мобільного реагування з вирішенням розвідувальних завдань. Виникає 1-й Гайдамацький курінь, до якого зголосилися віддані українській справі солдати і офіцери, яких надихала сама можливість відчувати себе частиною славного українського війська, яке генетично пов'язане з козацькими, сердюцькими й гайдамацькими формуваннями XVI–XVIII століть [2, с.106].

Пік могутності української військової влади, на думку науковців, припадає в регіоні на листопад-грудень 1917 р., коли Військова Рада значною мірою контролювала ситуацію в регіоні, чому посприяло й проголошення Української Народної Республіки і перехід влади в Одесі до українських інституцій [2, с. 107].

Важливою сторінкою української революції 1917–1920 рр. є вільнокозацький рух часів УНР та Української Держави. Тому дослідження цієї проблематики, зокрема на Півдні України, землях колишньої Запорозької Січі стали дуже актуальними. І після здобуття Україною незалежності наукові роботи В.Гвоздика, В.Лободаєва, В.Бондаренка [1; 5; 12] сприяли висвітленню «білих плям» цих сторінок українського державотворення поч. ХХ ст.

Так у роботі В.Бондаренка вільнокозацький рух на Півдні України досліджується досить детально. На основі раніше невідомих архівних джерел, мемуарів, періодичної преси дається комплексний аналіз діяльності Вільного козацтва у південному регіоні, висвітлюється його роль у тогочасному національно-державному будівництві та захисті країни від зовнішніх і внутрішніх ворогів. Автор встановив особливості передумов відродження козацтва та його соціальної бази в Катеринославській, Херсонській і півночі Таврійської губерній. Історик, зокрема зазначає, що Вільне козацтво Півдня відіграло значно роль у перемозі повстання Директорії. А на початку 1919 р. значна частина козаків і старшин вступили до регулярного війська УНР, інші – стали організаторами та керівниками повстанських формувань [1, с. 17].

Таким чином, подальші наукові дослідження істориками проблем створення та діяльності українських регулярних та повстанських військових формувань у 1917–1920-х рр. на Півдні України слугуватимуть подальшому відродженню історичної пам'яті народу, зростанню національної свідомості та патріотизму як у загальноукраїнському, так і в регіональному масштабах, що особливо актуально в теперішній час збройної боротьби українських військ за збереження незалежності та територіальної цілісності своєї держави.

Список використаних джерел

1. **Бондаренко В.Г.** Вільнокозачий рух на Півдні України (1917–1918 рр.) / В.Г.Бондаренко: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2006. – 19 с.
2. **Вінцковський Т., Мисечко А., Джумига Є.** Українські мілітарні формування в Одесі в добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 р.) / Т.Вінцковський, А.Мисечко, Є.Джумига / Одеський нац. ун-т ім. І.І.Мечникова та ін. – Одеса, 2010. – 153 с.
3. **Гарчева Л.** Гайдамаки Одеси в боях за владу Центральної Ради / Л.Гарчева // Четвертий Міжнародний конгрес українців, Одеса, 26–29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Ч. II. XX ст. – Одеса; К.; Львів, 1999. – С. 238–242.
4. **Гарчева Л.** Політична конфронтація і війна Росії з Україною (1917 – початок 1918 рр.) / Л.Гарчева // Україна: культура спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 3–4. – Львів, 1997. – С. 163–194.
5. **Гвоздик В.С.** Відродження військових традицій запорозького козацтва на Півдні України в 1917 р. / В.С.Гвоздик // Мат. Між. наук.-пр. конф. «Запорізьке козацтво в пам'ятках історії та культури». – Запоріжжя, 1997. – С. 221–223.
6. **Голуб А.** Збройна визвольна боротьба на Херсонщині в запіллі ворога (1917–1919 рр.) / А.Голуб // За державність: Матеріали до історії Війська українського. – Торонто. – 1966. – Збірник 11. – С. 175–179.

7. **Голубко В.** Армія Української Народної Республіки 1917–1918. / В.Голубко. – Львів, 1997. – 288 с.
8. **Кедровський В.** Обриси минулого / В.Кедровський. – Нью-Йорк, 1966. – 131 с.
9. **Лимаренко Д.** Південно-Західний Кіш Вільного козацтва / Д.Лимаренко // Українське козацтво. – 1979. – Ч. 3–4. – С. 43–46.
10. **Липа Ю.** Галичани над морем (Одеса 1917–1918) / Ю.Липа // Просвіта: Альманах-календар на 1995 р. – Львів, 1995. – С. 121–126.
11. **Липа Ю.** Одеська «Січ» / Ю.Липа // Визвольний шлях. – 1966. – Кн. 11. – С. 1263–1264.
12. **Лободаєв В.М.** Українське Вільне козацтво (1917–1918 рр.) / В.М.Лободаєв: Автореф. дис. ...канд. іст. наук. – К., 2001. – 20 с.
13. **Мазепа І.** Україна в огні і бурі революції / І.Мазепа. – К., 2003. – 608 с.
14. **Мелешко Ф.** Вільне козацтво 1917–1918 років (Спогади з Глодосів) / Ф.Мелешко // Українське козацтво. – 1980. – Ч. 3–4. – С. 20–28.
15. **Мисечко А.** До історії українського козацтва в Одесі в період діяльності Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / А.Мисечко // Записки історичного ф-ту. ОНУ ім. І.І.Мечникова. Вип. 17. – Одеса, 2006. – С. 191–196.
16. **Пархоменко В.А.** Українські військові формування Директорії УНР на Півдні України у грудні 1918 р. / В.А.Пархоменко // Актуальні проблеми історії та культури України: Мат. Всеукр. конф., присвяч. 55-м роковинам розгрому фашизму та 135-річчю з дня заснування Одеського держуніверситету: Зб. наук. праць. Ч. II. – Миколаїв, 2000. – С. 127–131; Його ж. Українські військові формування П.Скоропадського на Півдні України у 1918 р. / В.А.Пархоменко // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. статей / НАН України, Ін-т історії України та ін.; Ред. кол.: П.Т.Тронько (відп. та ін.). – К., 1999. – Вип. 7. – С. 98–102; Його ж. Українські національні військові формування на Півдні України у 1917 – на початку 1919 рр. / В.А.Пархоменко: Автореф. дис... канд.

іст. наук. – Донецьк, 2000. – 19 с.; Його ж. Українські національні формування на Миколаївщині у 1917–1918 рр. / В.А.Пархоменко // Наукові праці. Нац. ун-т «Києво-Могилянська Академія. Миколаївська філія». Т. 1 / Ред. кол. П.М.Тригуб / голова та ін. – Миколаїв, 1998. – С. 44–48 та ін.

17. **Тинченко Я.** Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918 р.) / Я.Тинченко. – К.; Львів, 1996. – 372 с.

18. **Турченко Ф.Г., Турченко Г.Ф.** Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець ХІХ – початок 1921 р.). Історичні нариси / Ф.Г.Турченко, Г.Ф.Турченко. – К., 2003. – 304 с.

19. **Цапко І.** Роля Вільного Козацтва у визвольній боротьбі (З нагоди 50-річного Ювілею Українських Збройних Сил) / І.Цапко // Вісті комбатанта. – 1967. – № 5–6. – С. 19–25.

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ХРАМУ БОГОЯВЛЕННЯ ГОСПОДНЬОГО В БОГОЯВЛЕНСЬКУ

Автор: *Євдокимов Ю. В., Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія», м. Миколаїв*

Історія храму Святого Богоявлення Господнього в Богоявленську донині є малодослідженою, відомості про неї містяться в роботах з історії Богоявленська В. Касьяновського та Н. Кухар-Онишко, чималу увагу цьому храму приділив Д. Заковоротний в книгах з історії храмів Миколаєва та Миколаївщини [7, 8, 11, 12]. Єдиною спеціальною роботою з цього питання є невелика стаття А. Серебрича, але, на наш, погляд інформація, подана в ній є не повною.

Територія Корабельного району м. Миколаєва є, без сумніву, однією з найдавніше заселених місцевостей сучасної Миколаївщини, принаймні на картах з середини ХІV ст. вказані поселення під назвами Виноградна Крича (Криниця), Вітольд Хамані та ін. Не знайшла поки що підтвердження легенда

щодо існування на цьому місці жіночого монастиря. Найбільш популярна версія стосовно заснування поселення пов'язана з іменем великого литовського князя Вітовта, який створив на березі Бузького лиману оборонну споруду для захисту населення від татар і збору мита.

Поселення Вітовка увійшло до складу Російської імперії за умовами Кючук-Кайнарджийського договору 1774 р., але ще впродовж 14 років після того, про нього майже нема згадок, аж до 1788 р., коли Вітовку облюбував князь Г. О. Потьомкін, як одну зі своїх резиденцій та своєрідну базу для будівництва майбутньої верфі, яка мала розташовуватися на місці сучасного Миколаєва. Саме це поселення обрав місцем свого початкового перебування і перший будівник міста та судноверфі М. Л. Фалеєв. Тут розгорнулося будівництво палацу для Г. О. Потьомкіна, а згодом і військового шпиталю; майже постійно тут перебували військові підрозділи та команди будівельників.

Можна припустити, що на цей момент в поселенні вже існував храм Богоявлення Господнього. Принаймні, архієпископ Гавриїл (Розанов) в хронологічному описанні храмів Херсонської та Таврійської єпархій вказує, що Богоявленський храм є одним з найдавніших в єпархії, оскільки в храмі ним виявлено метричну книгу за 1773 р. [1, с. 150]. Крім того, при шпиталі було зведено тимчасову «похідну» дерев'яну церкву під очеретяним дахом. Згодом назва храму дала назву і поселенню.

Про особливу шану місцевих мешканців до свята Богоявлення Господнього свідчить легенда про заснування Богоявленська, зафіксована місцевими краєзнавцями у 80-х рр. ХХ ст. В ній розповідається, що людям неможливо стало жити на цій території за відсутності чистої води, і вони зібралися покинути це місце та зустріли чоловіка який їх спинив і вдаривши посохом по землі відкрив джерело з кришталево чистою водою, і потім люди зрозуміли що то був Бог. Тоді, на честь явлення Господнього, побудували церкву Богоявлення, село назвали Богоявленським, річку – Бог, а балку, де забив ключ – ключовою[9, с. 36].

Інших відомостей про перший храм не збереглося, неможливо навіть визначити місце його розташування. Можна з великою долею вірогідності стверджувати, що нова назва поселення - Богоявленське була пов'язана саме з назвою храму, який розташовувався в населеному пункті. У листі до М. Л. Фалєєва від 24 серпня 1789 р., Потьомкін наказує: «Фаберову дачу именовать Спасское, а Витовку Богоявленское. Новозаводимую верфь на Ингуле Николаевом; как скоро будет из чего, строить казармы, не разбиваясь, а к месту»[10, с. 46].

В ході розбудови Миколаєва та Богоявленська М. Л. Фалєєв виконував настанову князя зводити будівлі у відповідності до генерального плану. З цією метою архітектором І. Є. Старовим створено генеральний план Богоявленська. Згідно з ним на площі в центрі поселення мала бути розташована кам'яна церква, від церковної площі променями в різні боки відходили вулиці (цей принцип планування частково зберігся).

Церква мала зручне місце розташування, була рівновіддалена від окраїн поселення і знаходилася в його центрі. Крім того, від неї було недалеко і до резиденції Г. О. Потьомкіна, який був дуже релігійною людиною.

І. Є. Старовим створено також і архітектурний проект нової церкви. Вона являла собою типовий зразок невеликого однонавного хрестово-купольного храму, перекритого одним великим куполом. Відповідно до характерного для цього архітектора стилю лаконічного класицизму, архітектурне оформлення стін майже відсутнє, а вхід до храму оформлений чотириколонним портиком.

Будівництво храму почалося, очевидно, в 1790 р. В рапорті М. Л. Фалєєва, направленому в березні 1790 р. інженер-капітану Конопліну, який очолив цей час Канцеляію будівель м. Миколаєва, серед першочергових будівель позначена і Богоявленська церква[10, с. 53]. Після смерті в 1791 р. Г. О. Потьомкіна, а згодом і М. Л. Фалєєва будівельні роботи в Богоявленську згорнулися через відсутність фінансування і храм лишився недобудованим.

У 1802 р. стара діюча в Богоявленському церква «пришла в велику ветхость, во время дождя бывает сильная течь, на одну сторону наклонилась», так писав у рапорті священник Лука Івашкевич. 23 жовтня 1804 р. Командувач Чорноморського флоту адмірал І. І. де Траверзе видав розпорядження про добудову кам'яної церкви за рахунок Адміралтейства. Зведенням нового храму керував поручик Богданович. Він зобов'язувався із казенних матеріалів і розібраного каменю від палацу Браницької добудувати церкву. Невдовзі будівлю завершено, храм освятили 1 вересня 1806 р. На його спорудження, відповідно до звіту, використано 4958 рублів 7 копійок [8, с. 43-44].

Стосовно оздоблення храму, відомостей майже не збереглося, але відомо, що М. Л. Фалєєв незадовго до смерті подбав про це. 16 січня 1792 р. ним відправлено листа А.М. Самойлову, в якому йшлося, що згідно з розпорядженням покійного Г.О. Потьомкіна, для оздоблення Адміралтейського собору та Богоявленської церкви мали бути відправлені богослужбові речі та ікони з закритої церкви Запорізької Січі та Межигірського монастиря [3, арк. 9-10]. Згодом ці речі доставлено до Миколаєва. Під розписку Михайла Леонтійовича були видані книги, ікони, приладдя, хрести, одяг трьох видів для священослужбовців. Вочевидь, завдяки цьому багатому церковному приладдю Богоявленський храм вражав своїм оздобленням, ці речі мали неабияку культурну і релігійну цінність.

До відкриття в поселенні Богоявленському в 1887 р. Свято-Духівського храму парафіянами Богоявленського храму були всі жителі посаду Богоявленська та сусіднього села Балабанівки. При храмі велися метричні книги, в яких фіксувалися дати хрещення, смерті, вступу в шлюб, велися настоятелем храму. День Богоявлення 19 січня (6 січня за григоріанським календарем) був найбільш визначним днем для парафіян цього храму.

При храмі діяла парафіяльна школа. Священик М. Ф. Малявинський суміщував службу в храмі з викладанням Закону Божого в Богоявленському народному училищі та Балабанівській земській школі [2, арк. 12].

Під кінець XIX ст. будівля потребувала ремонту і реконструкції, крім того вона стала замалою, через зростання населення Богоявленська. Тому на початку XX ст. здійснено перебудову храму, при цьому, судячи з нечисленних фотографій початку XX ст., в ході перебудови він зберіг першопочаткове планування однонавного хрестово-купольного храму, але розміри повздовжньої та поперечної нав були суттєво збільшені, крім того, до церкви прибудовано дзвіницю. В 1910 р. відбулася урочиста освята нової церкви.

Доля храму в радянський період склалася досить трагічно, оскільки всі церковні споруди стали державною власністю. В 1922 р. проведена державна кампанія по вилученню церковних цінностей. В тому ж році представники релігійної громади заключили договір з Богоявленською Радою робітничих і солдатських депутатів і прийняли будівлю церкви Богоявлення у безстрокове безкоштовне користування. Але пізніше за право користування встановлено орендну плату [6, с. 25].

При храмі офіційно зареєстровано православну релігійну громаду. а 17 лютого 1924 р. постановою Одеської губернської міжвідомчої комісії при управлінні Одгубвиконкому затверджено положення уставу громади. Відповідно до них на зібрання покладались функції управління власністю церкви і організація молитвеник зібрань [5, с. 1-2]. Першим головою громади був Тихон Діонісійович Андрєєв.

Постановою ЦИК УССР 28 червня 1936 р. храм закрили. Якщо довіряти акту перепису церковних цінностей від 4 жовтня 1935 р., в церкві знаходились культові речі з цінних металів, які були вивезені з нього комісією: чаша водосвятна, хрест позолочений, хрест срібний і лампада, два Євангелія в сріблі, ікона зі срібною ризою, 4 місцеві ікони [4, арк. 131-132].

На початку липня 1936 р. інспектор культів Миколаївської міськради Г. Д. Григорук прийняв по опису від священника М. К. Бурлаченка, в присутності членів общини Ф. Д. Булавка Д. Д. Гвозденка, майно храму, серед якого було багато речей, які мали не тільки релігійну, але і культурну цінність,

яку не можливо встановити. Нажаль, доля цих речей не відома. З 1936 по 1941 рр. в приміщенні храму діяли молодіжний клуб і бібліотека про що засвідчують місцеві жителі. 19 березня 1944 р., за три дні до визволення Богоявленська німецькі війська підірвали храм. Після чого будівля ніколи не відновлювалася.

Таким чином історія храмобудування в Богоявленську сягає часів побудови перших культових споруд в нашому краї, що мали неабиякий вплив на розвиток самобутності місцевого населення, на розвиток світобачення та вплив церкви на хід і розвиток історії.

Використані джерела та література

1. Арх. Гавриил (Розанов) Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврической / (Розанов) // ЗООИД – Т. 2. – Одеса, 1848
2. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). Ф. 168, оп. 1, спр. 229.
3. ДАМО. Ф. 243, оп. 1, спр. 89.
4. ДАМО. Ф.Р. 8, оп. 1, спр. 556.
5. ДАМО. Ф.Р.118, оп. 1, спр. 279.
6. ДАМО. Ф.Р-178, оп. 2. спр. 10.
7. Именованъ – город Николаев: историко-краеведческий альманах - Николаев : Дикий Сад, 1989.
8. **Заковоротный Д. И.** Храмы Николаева / Д.И. Заковоротный – Николаев, 2001.
9. Козацькі поселення на Миколаївщині. Історія та легенди / Авторський колектив: Дрізо В. Я., Царельник О. О., Щукін В. В. та ін.. – Миколаїв. : Можливості Кіммерії, 2001
10. **Кухар-Онышко Н.А.** Первый гражданин города Николаева. Фалеев Михаил Леонтьевич / Н.А. Кухар-Онышко – Николаев : Возможности Киммерии, 2010.
11. **Кухар-Онышко Н.А.** Богоявленск – колыбель Николаева / Н.А. Кухар-Онышко – Николаев : Изд. Ирины Гудым, 2013.

12. **Снытко И.А.** Богоявленск и его окрестности /И.А.Снытко, В.А.Касьяновский. – Николаев : Изд. Ирины Гудым, 2012.

ІСТОРІЯ ЦКБ «ЧОРНОМОРСУДНОПРОЕКТ»

Автор: *Карманов Н., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

Діяльність ЦКБ «Чорноморсуднопроект» стала вершиною розвитку конструкторської думки українського суднобудування. За 58 років за проектами інженерів-конструкторів ЦКБ було побудовано близько 500 суден. Серед них:

- Науково-дослідне судно космічного зв'язку «Академік Сергій Корольов»;
- Перше та єдине в СРСР бурове судно «Газпром-1»;
- Найбільші суховантажні судна в СРСР – нафторудовози типу «Борис Бутома»;
- Найшвидкохідніші великотоннажні транспортні судна в СРСР – газотурбоходи типу «Капітан Смірнов»;
- Найдовше суховантажне судно в СРСР – ліхтеровоз «Олексій Косигін»;
- Перші у світі суховантажні судна з максимальним розкриттям палуб «Полтава» і «Бежиця»;
- Перше в СРСР судно з газовою турбіною «Паризька комуна»;
- Перше в СРСР комплексно автоматизоване судно «Світлогорськ»;
- Створено проект першого в Україні протичовнового вертольотоносця «Халзан».

Причинами того, що конструкторському бюро вдалося швидко вийти на передові позиції, які цілком відповідали розв'язанню нагальних завдань, і досягти вагомих результатів, які відповідали рівню передової технічної думки,

на наш погляд, стало наступне.

ЦКБ «Чорноморсуднопроект», особливо під керівництвом С.М.Козлова, на відміну від деяких інших радянських підприємств того часу, не боялося нових, складних завдань, не намагалося від них ухититися або перекладати на інших. Навпаки, за цікаві проекти боролосся, виконуючи іноді навіть і невластиві специфіці підприємства проекти.

Розвиток ЦКБ відбувався разом з розвитком усієї суднобудівної промисловості, в якій проходило освоєння нових матеріалів, механізмів та обладнання, а також нових типів суден. Наприклад, освоєння газових турбін, суден з великим розкриттям палуби, криголамно-транспортних суден, комбінованих та інше. Запорукою успіху у вирішенні складних технічних питань було тісне співробітництво з головними науково-дослідними установами Міністерства суднобудівної промисловості та Міністерства морського флоту. Наприклад, ЦНДІ ім. Крилова, ЦНДІ ТЕС, ЦНДІ МФ.

Чимале значення мала кооперація з миколаївськими ПКБ «Прогрес» і «Машпроект». На всіх заводах, які будували судна за проектами ЧСП, були створені постійно діючі групи технічної допомоги для вирішення оперативних питань.

Слід зазначити, що керівництво бюро особливу увагу приділяло питанням дисципліни і чіткого виконання термінів проектних робіт. Втім, це не могло бути інакше, оскільки саме ЦКБ постійно і жорстко контролювалося безпосередньо Міністерством суднобудівної промисловості СРСР.

Досягнення та високий авторитет був би неможливим без продуманої кадрової політики і системи, яку слід було б назвати «Загальною технологією проектування». Кожен працівник кожного структурного підрозділу знав своє місце і коло відповідальності. У процесі своєї трудової діяльності, він, набираючись досвіду, піднімався по службових сходах, які мали зрозумілі і загальні для всіх правила.

Основою діяльності ЧСП була глибока спеціалізація проектних відділів з

чітко позначеним колом завдань. У ЦКБ діяв інститут, який мав деякі відміни від інших проектних організацій. У СРСР центральною фігурою проектування був головний конструктор проекту, який об'єднував у своїй особі як керівництво проектуванням, так і право прийняття основних технічних рішень. Головний конструктор ніс персональну відповідальність за відповідність всіх характеристик проектуваного судна технічним завданням. До честі ЦКБ, слід сказати, що за всю історію бюро був один єдиний випадок, коли побудований корабель не відповідав нормам правил, і головний конструктор був відсторонений від займаної посади.

На відміну від інших бюро, кожен головний конструктор ЦКБ володів невеликим апаратом – групою головного конструктора, а всі групи були об'єднані в особливий відділ під номером 10. В інших КБ головні конструктори були найчастіше працівниками проектного відділу.

Така конфігурація дозволяла домогтися більш поглибленої спеціалізації на ранніх етапах проектування. Були групи, які спеціалізувалися на рефрижераторах, інші на навалювальниках або ж судах з горизонтальною вантажеобробкою.

Особливо слід зауважити, що ЦКБ займало провідні позиції в галузі у сфері використання обчислювальної техніки в проектній діяльності. Для цього існував особливий 18-й відділ, який був одночасно і власним обчислювальним центром бюро, і підрозділом, здатним видавати програмний продукт не тільки для ЦКБ, а й для всієї суднобудівної промисловості.

ЦКБ «Чорноморсуднопроект» було Головним підприємством Міністерства суднобудівної промисловості по цивільним суховантажним судам, однак постійно залучалося до робіт, пов'язаних з обороноздатністю країни. Це дозволяло бути в курсі передових досягнень радянської науки і техніки, які в ті роки були нерозривно пов'язано з обороною.

ТЕХНІЧНА ОСВІТА В МИКОЛАЄВІ В ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРІЯ, ОСОБЛИВОСТІ

Автор: *Кондуков А. Ю., Національна академія державної податкової служби України, м. Київ*

Розвиток науки і техніки в Україні ХІХ ст. був обумовлений утвердженням капіталістичних відносин в Російській імперії. В 60-ті роки ХІХ ст. завершився промисловий переворот, який стимулював технічний прогрес у машинному виробництві. Механізація промисловості активізувала розвиток машинобудування як особливої галузі, а це стимулювало прогрес у металообробці.

Розвиток промисловості створював потребу у нових навчальних закладах професійної технічної освіти. В Україні з'явилося чимало ремісничих, промислових, комерційних, технічних, сільськогосподарських училищ. У 70-90-х роках відкриваються вищі спеціальні учбові заклади: Південноросійський технологічний інститут у Харкові, Київський політехнічний інститут, сільськогосподарський інститут в Одесі. Вище гірниче училище в Катеринославі.

Як одна з галузей машинобудування у це й час активно розвивалось і суднобудування. Оскільки воно було зосереджено на Півдні України, у м. Миколаєві, то і регіональні потреби у кваліфікованих кадрах мали певну специфіку. Ця специфіка викликала як особливостями технологічного процесу галузі, так і напрямками технічного прогресу в ній. В Миколаєві технічний прогрес був обумовлений переходом від парусного до парового та панцирного кораблебудування, що розпочалось в 70 – 80-ті роки ХІХ століття. Це викликало значну потребу в кваліфікованих інженерах, механіках, зварювальниках металу та інших технічних спеціалістах.

Особливості системи освіти Миколаєва в зазначений період визначалися статусом, економічною функцією міста. На початку XIX століття Миколаїв стає головним центром кораблебудування і управління флотськими справами на Чорному морі. 20 березня 1805 р. Найвищим указом було засновано Миколаївське Військове Губернаторство в у складі Миколаєва, Севастополя і шести адміралтейських селищ. Військовим Губернатором ставав за посадою Головний Командир Чорноморського флоту і портів, у ведення якого передавалося не тільки військово-морське, але і цивільне управління містом.

Як важливому військово-адміністративному і кораблебудівному центру на Чорному морі, м. Миколаєву були потрібні досвідчені моряки і кваліфіковані кораблебудівники. У першій половині XIX в. місто володіло кількома військово-морськими навчальними закладами. У 1794 р. у місті було засновано морське артилерійське училище, тоді ж з Херсона в Миколаїв переводиться морський кадетський корпус, що 4 роки по тому був реорганізований з поділом на два училища: штурманське і корабельної архітектури. У 1806 р. для поповнення морських команд у місті було засноване училище малолітніх рекрут, а в 1817 р. при адміралтействі існувала школа музикантів і співаків портових оркестрів і хорів. У 1826 р. у місті з'явилося училище для дочок нижніх чинів морського відомства. У 1851 р. по проекту адмірала М.П. Лазарева в Миколаєві була відкрита юнкерська школа, що одержала назву училища флотських юнкерів, яке діяло на однакових правах з Морським корпусом.

Усі ці навчальні заклади утримувалися і фінансувалися військовим відомством і знаходилися в повному його підпорядкуванні.

Досить блідо на цьому тлі виглядали загальноосвітні заклади міста. Лише в 1827 р. відкрилася перша парафіяльна школа, у 1830 р. – повітове училище, а в 1843 р. – дівоче повітове училище. Така кількість загальноосвітніх шкіл збереглося в місті до початку 60-х р. 19 століття. Вони перебували у віданні цивільних відомств і утримувалися на міські кошти.

У відомості про число вчителів і учнів у закладах Морського відомства м. Миколаєва від 1 листопада 1860 р. повідомляються наступні цифри:

Навчальний заклад	Вчителі	Учні
У Чорноморській роті флотських кадетів	11	17
У Чорноморській штурманській роті	19	193
У школі артилерійських кондукторів	1	10
В другому навчальному флотському екіпажі	20	289
У Ніколаєвському дівочому училищі (нижніх чинів морського відомства)	6	100
У флотських екіпажах	22	312
РАЗОМ	79	921

(1)

Кадети і юнги навчалися математиці, фізиці, механіці, іноземним мовам, гімнастичним вправам, кресленню, малюванню і майстерностям різних цехів. (1, 10).

Серед вчителів, крім дівочого училища, абсолютно переважали морські офіцери.

У 1860-х – 1870-х рр. у системі освіти Миколаєва відбуваються значні зміни, викликані двома серйозними причинами.

По-перше, внаслідок поразки Росії в Кримській війні 1853-1856 р. і Паризької мирної конференції, що заборонила Росії будівництво кораблів для Чорноморського флоту, у 1860-х рр. різко скоротилося виділення коштів на флот і кораблебудування, а також значно зменшився особовий склад Чорноморського флоту. Потреба в підготовці моряків і офіцерів відпала. Тому штурманська рота і рота флотських кадетів були розформовані.

По-друге, міська реформа 1870-х рр. у корені змінила систему міського самоврядування. Міська Дума одержала у своє розпорядження значну частину міських доходів, землі і нерухомості. Зросла матеріальна база міських органів самоврядування, що одержали значні права на управління благоустроєм міста, системами охорони здоров'я й освіти. Однак посада Військового Губернатора була збережена.

Б.А.Глазенап, що вступив на посаду Військового Губернатора в 1860 р., задумав грандіозний план реформування всієї системи міської освіти, склавши до 1863 р. проект і статuti нових миколаївських навчальних закладів. У пояснювальній записці, спрямованій з цього приводу в Морське міністерство, він писав: «Навчальні заклади, які необхідно заснувати в Миколаєві від Морського відомства, можуть бути прилічені до трьох розрядів: нижчого, середнього і вищого. Це реміснича школа, реальна гімназія і вище портове училище» (2,2). За задумом автора проекту, портова реміснича школа призначалася для вихідців із самого бідного стану, реальна гімназія, як її продовження, - для тих, хто буде в подальшому займатися розумовою працею. А вище портове училище, задумане на правах університету, було логічним завершенням, вершиною системи міської освіти.

При утворенні нових навчальних закладів Глазенап виходив з наступних посилок: після різкого скорочення коштів на зміст і будівництво Чорноморського флоту і зменшення кількості офіцерів і службовців Морського відомства в місті залишалося багато вільних будинків цього відомства, цілком придатних для навчальних аудиторій. У будинках було багато книг, устаткування і приладів. А звільнені в запас і тривалу відпустку офіцери й інженери знайшли б нове застосування своїм знанням і досвіду як викладачі. На прохання Глазенапа Великий Князь Генерал-Адмірал «призволив визнати можливим передати в Міністерство Народної Освіти деякі будинки Морського відомства для влаштування у Миколаєві Університету і гімназії». (3, 3)

У 1862 р. у місті відкрилася портова реміснича школа, що готувала ремісників для Миколаївського адміралтейства. У 1872 р. число її учнів було встановлено в 200 чоловік. Навчання в школі було безкоштовним, тому Морське відомство зобов'язувало учнів кілька років відпрацювати в майстерні адміралтейства після її закінчення.(4, 111).

У тому ж році в Миколаєві була створена перша чоловіча гімназія. Військовий Губернатор понад відпущені на гімназію 10 тис. карбованців

виклопотав для неї від Морського відомства ще 20 тис. і передав їй усе майно розформованої штурманської роти: бібліотеку, кабінети і лабораторії і всі меблі. (5, 47).

Під відкриття в Миколаєві в 1863 р. першу жіночу гімназію Морське міністерство передало кілька своїх будинків, флігелів і підсобних приміщень, а в 1873 р. передало ці будинки в повне володіння міста. (6, 4).

І все-таки головної мети – відкриття в місті вищого технічного училища (університету) — Губернатор так і не домігся. Університетський проект Глазенапа Морське відомство передало на розгляд у Міністерство Народної Освіти. У березні 1870 р. Морське відомство одержало наступну відповідь : «Із проекту видно, що зазначений інститут повинний включати наступні відділення: 1. механіко-математичне, 2. будівельно-інженерне, 3. суднобудівне, 4. хіміко-технологічне, 5. гірничо-заводське, 6. сільськогосподарське. Настільки велика програма вимагає величезних ресурсів: і розумових і матеріальних.»

Тому що в зазначеному проекті «...покладається усього 8 професорів, майже по одному на кожне спеціальне відділення, і недостатньо посібників для навчальних занять, то викладання в цьому навчальному закладі може бути самим поверхневим.». Тому «...якби начальство Південного Краю задалося метою створити вищий спеціальний навчальний заклад з менш великою програмою, то і тоді належало б заснувати таке не в Миколаєві, а в Одесі, де є Університет і професора». (7, 147).

Ідея відкриття в Миколаєві вищого навчального закладу не зустріла розуміння з боку уряду, тому що воно вважало достатнім для Південного Краю відкритого в 1860-х рр. Одеського університету.

Але найбільшу увагу Військові Губернатори приділяли освіті незаможних шарів населення. У 1861 р. з ініціативи Глазенапа в Миколаєві стали створюватися школи грамотності. До 1875 р. їхня кількість у місті досягла 24. Там навчалось 1200 учнів. З 1874 р. на їхню підтримку Морське міністерство щорічно виділяло 2500 руб.

У 1875 р. на утримання портової ремісничої школи, училища дочок нижніх чинів Морського відомства і шкіл грамотності Морським міністерством було виділено 18 тис. карбованців. (8, 19).

По загальному міському переписі населення 1875 р. Миколаїв виявився досить освіченим містом. Грамотними були 34,8 % населення, освіченими – 14,6 %, городяни з вищою освітою склали 8 % населення. Цікаво відзначити, що серед осіб з вищою освітою морські офіцери й інженери склали 502 особи, тоді як чисельність городян, що закінчили університети, ліцеї і подібні їм навчальні заклади, складала усього 145 осіб. (9, 22).

У 1880 р. у Миколаєві був 51 навчальний заклад з 2000 учнями, у тому числі 9 навчальних закладів Морського міністерства з 521 учнем. На утримання підвідомчих йому навчальних закладів Морське міністерство виділило у 1880 р. 35 тис. карбованців. (10, 11).

Отже, у післяреформені роки намітилася тенденція збільшення в Миколаєві кількості загальноосвітніх міських навчальних закладів. Кількість навчальних закладів Морського міністерства за цей період хоча і виросла з 6 до 9, однак число учнів у них скоротилося з 921 до 521.

Подібна тенденція зменшення питомої ваги навчальних закладів Морського міністерства, при зростанні питомої ваги загальноміських, спостерігається в системі освіти м. Миколаєва останні десятиліття 19 століття.

У 1890 р. у Миколаєві було 39 навчальних закладів із загальним числом учнів 3419. У 4-х навчальних закладах Морського міністерства (морехідний клас, портова ремісничка школа, училище дочок нижніх чинів, фельдшерська школа) навчалось 299 чоловік. (11, 10).

У 1901 р. кількість навчальних закладів у місті досягла 84, а учнів – 7743 чоловік. Усього за 10 років у Миколаєві більш ніж у 2 рази збільшилося число навчальних закладів і кількість учнів. Кількість навчальних закладів Морського міністерства зменшилося до 2-х (портове ремісниче училище і фельдшерська школа) із загальним числом учнів 150 чоловік. (12, 81).

З усього вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

У першій половині XIX в. у системі освіти м. Миколаєва переважали навчальні заклади Морського відомства. Це було обумовлено адміністративним, військовим і економічним значенням міста. Визначальним фактором розвитку міста був його військово-адміністративний статус.

В другій половині XIX в. намічається стійка тенденція скорочення в місті навчальних закладів Морського міністерства і збільшення загальноосвітніх навчальних закладів цивільних відомств. Це було обумовлено поступовою зміною військово-адміністративного статусу м. Миколаєва, зростанням значення органів міського самоврядування, зміною їхньої господарсько-економічної ролі в житті міста. В 60-70-х роках XIX ст. воєнно-морська адміністрація Миколаєва за підтримкою морського міністерства спромоглася створити в місті ремісничу портову школу, реальну гімназію, але нажаль, вище технічне училище відкрити не вдалось.

Список використаної літератури

1. Російський державний архів військово-морського флоту (РДА ВМФ). Ф. 243. Оп. 1. Спр. 6402.
2. РДА ВМФ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 6.
3. РДА ВМФ. Ф. 410. Оп. 2. Спр. 2534.
4. **Бакланова И. А.** Рабочие-судостроители России в 19 веке. – М-Л., 1959.
5. **Ге Г.Н.** Очерк 100-летнего существования г. Николаева при устье реки Ингула. – Николаев, 1890.
6. РДА ВМФ. Ф. 410. Оп. 1. Спр. 6123.
7. РДА ВМФ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 59.
8. Ге Г. Н. Ук. Соч.
9. Николаев по переписи 1875 г. – Николаев, 1877.
10. Обзор Николаевского Военного Губернаторства за 1880 г. – Николаев, 1881.

11. Обзор Николаевского Военного Губернаторства за 1890 г. – Николаев, 1890.

12. Обзор Николаевского Градоначальства за 1901 г. – Николаев, 1901.

УДК 947.084.5 (477) «Шевченко»

ІМ'Я ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЯХ НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Автор: *Котляр Ю. В., Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв*

Миколаївщина – південне серце України, чарівний край із надзвичайно захоплюючою минушиною, неповторною долею земляків, з ще не розгаданими до кінця таємницями. Через пам'ятні події і дати, сторінки біографій проступає величезний історичний досвід минулого – надійне підґрунтя майбутності нашого народу та його держави. І зрозуміле прагнення – спробувати розглянути критичні періоди історії Миколаївщини через призму використання імені славетного українського пророка – Тараса Шевченка.

Українськість та революційність часто пов'язувалась з ім'ям Великого Кобзаря. Коли у 1917 р. почалася націоналізація українського війська, то перший українізований полк отримав ім'я Шевченка [10, с.62-63]. На жаль, цих проявів було небагато на Миколаївщині, але про деякі з них слід сказати.

Всім відомі події, пов'язані з селянськими республіками на території сучасної Миколаївської області, які вписали славетну сторінку в історію України. У 1919 р. повстанський рух досяг найвищого розвитку. Були створені формування державного типу – Висунська та Баштанська республіки, які намагалися встановити «селянську владу», об'єднавши навколо великих сіл декілька волостей. Саме в «республіках» склався симбіоз «селянської вольниці»

і партійної дисципліни. Він виявився життєвим і протягом кількох місяців успішно протистояв переважаючим силам денікінських військ.

Причинами виникнення повстанського руху було невдоволення селян аграрною та національною політикою денікінської влади, а також примусовими мобілізаціями. Створення Висунської та Баштанської республік стало можливим завдяки керівництву Херсонського боротьбистсько-борбистського центру у Висунську, Миколаївського більшовицько-боротьбистського – у Полтавці-Баштанці. Корені виникнення «республік» слід шукати не лише в економічному та політичному становищі Миколаївщини періоду громадянської війни, а набагато глибше - в історії заселення цих територій, де протягом всього існування зберігалися волелюбні традиції предків бунтарів [4, с.75]. Особливо ця теза стосується Висунська.

В середині XVIII ст. (перша згадка – 1767 р.) гайдамаки й селяни – втікачі з північних губерній на березі невеликої, але повноводної річки Висунь в сточищі Дніпра заснували село, яке назвали за найменуванням річки – Висунськ. В 1789 р. в місті Батурин Чернігівської губернії, колишній гетьманській столиці, відбулося повстання козацької голоти. Воно було жорстоко придушено, а його учасники на чолі з Федором Британом виселені на південь – у Висунськ [2]. Переселення великої кількості мешканців Батурина зумовило появу паралельного найменування – Батурине [8], яке з'являлося на картах 20 – 30-х рр. і збереглося до нашого часу.

Висунськ має фактично подвійну назву в якій концентрується географічний фактор – близькість річки Висунь і прихований (внутрішній смисл) – непокірна козацько-селянська вольниця (Батурин), що проявляється в критичні періоди історії [3]. Річка Висунь – є правою притокою Інгульця, що в свою чергу є також правою притокою Дніпра. Таким чином, Висунь і Дніпро пов'язані як географічно так і духовно – через призму козацтва.

У запорозьких козаках Т. Шевченко вбачав кращі риси українського народу, його волелюбність, його ненависть до гнобителів та загарбників.

Символом України для Т. Шевченка був Дніпро з його порогами – символами нескореності та прагненням до волі. Багато українських поетів, художників, композиторів оспівували грізні дніпровські пороги. Бентежили вони й Шевченкову уяву, котрий присвятив їм немало поетичних рядків, віддзеркаливши могутність цього природного явища.

Не випадково ім'я Великого Кобзаря стало символом волелюбності народного духу, який проявився на козацько-дніпровських традиціях у знаменитих селах Миколаївщини – Висунську та Полтавці-Баштанці.

В 1918 р., коли Висунськ і Полтавка-Баштанка були захоплені австро-німецькими військами. Висунська бойова дружина перед окупацією села кайзерівцями влилася в комуністичний повстанський загін ім. Т.Г. Шевченка, який вів військові дії в районі Апостолове-Катеринослав. Німецько-австрійське командування тримало в селі посилений гарнізон. Незважаючи на це, опір окупантам серед жителів Висунська з кожним днем наростав.

У лютому 1919 р., головним чином з мешканців села Висунськ, була утворена 9-та кінна сотня (командир – А. Переяслов), що входила до складу революційного полку імені Тараса Шевченка Першої Задніпровської стрілецької дивізії. Полк в народі називали «революційний кіш імені Шевченка Тараса», а його командиром був Іван Живодьоров – чорноморський матрос із колишніх таврійських батраків [5]. 19 лютого наказом командуючого Групою військ харківського напрямку А. Скачка була створена Перша Задніпровська стрілецька дивізія на чолі з П. Дибенком [1, с.85]. 26 повстанських загонів отамана Григор'єва перейменували на першу Задніпровську бригаду і включили до складу цієї дивізії, а сам отаман став червоним комбригом.

9-та кінна сотня висунчан приймала активну участь у визволенні головних центрів Південної України. Ось так описував її військові дії А. Сірош у «Республіці повсталих»: «Перед ним була висунська сотня... Майже після кожного бою доповідали: висунці найсміливішими були під Херсоном, висунці

як тигри билися за Миколаїв, висунці на плечах ворога ввійшли в Одесу» [7, с.13-14].

Дещо пізніше, бійці 9-ї сотні імені полку імені Тараса Шевченка, майже в повному складі ввійшли до військових сил Висунської народної республіки – омріяного праобразу української державності з демократичними засадами, з республіканськими інституціями оборони та управління.

Висунське повстання почалося в середині вересня, а вже 25 вересня (7 жовтня за новим стилем) була проголошена Висунська народна республіка. Її уряд очолив есер-боротьбист Ф. Юхименко [9, с.172]. Заступниками були боротьбист П. Тришевський та більшовик М. Луняка. Керівником ради оборони став більшовик М. Шевченко, а начальником кінноти – колишній прапорщик царської армії, командир кінного ескадрону українського революційного полку імені Тараса Шевченка З. Мурлян. Військовим комендантом посаду було обрано члена партії боротьбистів, бійця 9-ї сотні полку імені Тараса Шевченка І. Лозовського [6].

Висунська народна республіка мала демократичний характер і тому головні питання вирішувались на загальних сільських зборах – своєрідних вічах. Народні збори у Висунську відбувалися на церковному майдані під головуванням Ф. Юхименка і розпочиналися зі співу церковним хором шевченківського «Заповіту», який надихав учасників зібрання на вирішення військових, політичних та економічних завдань.

Таким чином, проголошення Висунської та Баштанської республік не випадкове явище, а об'єктивний історичний процес. Корені його сягають ще в часи заснування Висунська та Полтавки-Баштанки, де постійно зберігалися традиції предків-бунтарів. З покоління в покоління селяни визнавали тільки таку владу, яка давала землю, волю, визволяла від поміщицького гніту. Важливе значення мав і духовно-моральний фактор, який пов'язаний з ім'ям Тараса Шевченка, що освячувало боротьбу селянства за свої права.

Список літератури

1. **Антонов-Овсієнко В. В** боротьбі за Радянську Україну / В. Антонов-Овсієнко // Літопис революції. – 1931 – № 3. – С.85-114.
2. **Котляр Ю.** Козаки на Березнегуватщині / Ю. Котляр // Народна трибуна. – 1995. – 25 жовтня.
3. **Котляр Ю.В.** Висунськ – Батурина: топоніміка селянської столиці / Ю. Котляр // Народна трибуна. – 2002. – 11 квітня.
4. **Котляр Ю.В.** Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917 – 1925) / Ю.В. Котляр. – Миколаїв-Одеса: ТОВ ВіД, 2003. – 196 с.
5. **Сірош А.** Лицарі українського ренесансу / А. Сірош // Радянське Прибужжя. – 1996. – 17 грудня.
6. **Сірош А.** Лицарі українського ренесансу / А. Сірош // Радянське Прибужжя. – 1997. – 14 січня.
7. **Сірош А.** Республіка повсталих / А. Сірош. – Одеса: Маяк, 1969. – 88 с.
8. **Сірош А.** Хто прототипи героїв драми Ю. Яновського? / А. Сірош // Народна трибуна. – 1979. – 7 серпня.
9. **Супруненко М.І.** Боротьба трудящих України проти денікінщини / М.І. Супруненко. – К.: Наукова думка, 1979. – 287 с.
10. **Чернявський В.В.** До формування та розвитку української кавалерії за часів визвольних змагань 1917-1918 років та причини їх занепаду / В.В. Чернявський // Українська національно-демократична революція і Миколаївщина 1917-1921 рр. – Миколаїв-Одеса: ТОВ ВіД, 2007. – С.62-63.

УДК 351.861

ПРОЦЕС ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ МИКОЛАЇВЩИНИ

Автор: *Кравчук О. Ю., Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв*

Постановка проблеми. Як зауважують сучасні науковці, в Україні процес виховання політично здорового та свідомого суспільства ще не завершено. Причин – багато, але в результаті про деякі історичні події, які обросли політичними міфами та стереотипами, практично не можна говорити лише мовою фактів. Тут потрібний тонший підхід. У той же час затягувати процес оздоровлення теж не можна, адже так ми ризикуємо виявитися ізольованими в своїх проблемах і стереотипах. Процес політичного виховання спрямований на підготовку громадянина до активного суспільного життя, а також виховання у нього діяльної позиції щодо окремих явищ політичного життя суспільства загалом.

Мета статті – розкрити суть та особливості процесу політичного виховання молоді, розглянути шляхи удосконалення цього процесу в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Мета, зміст і організація політичного виховання визначаються характером політичної системи суспільства і слугують інтересам її збереження і розвитку. Політичним вихованням формують раціональний (поширення необхідної політичної інформації) та емоційний (вироблення всієї сукупності політичних відносин) компоненти, тісно пов'язані з конкретною політичною системою аспекти. Методи політичного виховання поділяють на прямі (переконання, примус, навіювання, наслідування) і непрямі (використання політичних символів та ритуалів, стимулювання нормативної поведінки та ін.). Засоби політичного виховання передбачають індивідуальний і колективний рівень. Існують державні (школа, громадські організації тощо) і недержавні (сім'я) форми політичного виховання. Від політичної культури

людей вирішальною мірою залежать характер і напрями політичного процесу, стабільність і демократизм політичної системи суспільства. Саме цими критеріями вимірюється її зрілість. Чим вища політична культура, тим вужчою є сфера політичної контркультури, яка суперечить домінуючим позитивним політичним і демократичним цінностям і виконує дестабілізуючу роль. Політична освіченість включає знання про типи держав, політичні організації й інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Вона виявляється в усвідомленні необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства, в умінні відстоювати свої політичні інтереси, повазі й толерантному ставленні до політичних поглядів інших людей. Водночас формування політичної освіченості включає вироблення негативного ставлення до будь-яких форм насильства: деструктивного націоналізму, шовінізму, фашизму, месіанських настроїв. Головним критерієм ефективності системи політичного виховання є політична поведінка соціальних груп і окремих громадян. Говорячи про процес політичного виховання студентської молоді в Миколаївських вищих навчальних закладах, маємо зазначити, що всіляко підтримується пошук та впровадження нових форм і способів роботи з молоддю в гуманітарній сфері, заохочуються нетрадиційні методи: як-то рольова гра «Студентська республіка», тренінгові програми, підтримка неформалізованих молодіжних ініціатив.[5]

Відомий український науковець Т. Поснова виділила заходи щодо розвитку політичного мислення і культури молодого покоління на всіх рівнях функціонування суспільства:

- забезпечення рівня політичної освіченості, необхідного для сприйняття демократичних ідеалів і норм, для об'єктивного аналізу політичних процесів;
- забезпечення доступу до отримання знань у соціально-політичній сфері через публікацію актуальних наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених,

а також об'єктивного висвітлення поточних подій засобами масової інформації, можливість доступу до передових інформаційних технологій;

– враховуючи тезу, що будь-яка держава ставить за мету виховання такого громадянина, який підтримує суспільно-політичні процеси, що в ній розвиваються, необхідно зробити наголос на національно-патріотичному вихованні молоді;

– нагальним є виховання інтересу до суспільно-політичних подій, розуміння молоддю можливості впливати на них; слід пам'ятати, що соціально-політична пасивність може призвести до стану «надбаної безнадійності» молоді в соціально-політичній сфері і втрати цього покоління для майбутнього України [8, с. 24].

Важливе місце у змісті громадянського виховання посідає формування культури міжетнічного та міжнаціонального спілкування. Високий рівень культури міжетнічних і міжнаціональних відносин передбачає рівність і співробітництво всіх народів, їх гармонію, орієнтує людину і суспільство на злагоду, взаємодію, взаємодопомогу, партнерство, діалог, толерантність. Формування правової культури тісно пов'язане з вихованням політичної культури. Політична освіченість включає знання про типи держав, політичні організації й інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Вона виявляється в усвідомленні необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства, в умінні відстоювати свої політичні інтереси, повазі й толерантному ставленні до політичних поглядів інших людей. Водночас формування політичної освіченості включає вироблення негативного ставлення до будь-яких форм насильства: деструктивного націоналізму, шовінізму, фашизму, месіанських настроїв. Важливою характеристикою громадянської культури є моральність особистості. Моральна і правова свідомість взаємопов'язані. Правова освіченість людини підтримує її моральність так само, як і моральність підтримує правові норми взаємин з людьми. Якщо

правова норма не відповідає рівню морального розвитку, то вона ігнорується і не виконується. Тому в демократичних державах конституції і нормативні акти приймаються у відповідності з вимогами народу. Тільки за таких умов встановлюється гармонія моральних і правових норм та правил, люди добровільно виконують закони, стають законослухняними. Важливими моральними цінностями, які визначають громадянську поведінку особистості, є совість, чесність, правдивість, свобода, рівність, справедливість, повага, толерантність, гідність, працелюбність, відповідальність та інші. Сформованість цих моральних норм полегшує сприймання школярами норм правових, які в свою чергу сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Водночас моральна норма дає змогу побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й протиправні вчинки. Моральність особистості стимулює соціально цінну поведінку, застерігає від правопорушень. Важливою складовою змісту громадянського виховання є розвиток трудової активності школярів. Зміст виховання забезпечує розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання; розвиває мотивацію до праці, усвідомлення життєвої потреби трудової активності, ініціативи, підприємництва, здатність до соціальної творчості як умови соціальної адаптації, конкурентно спроможності й самореалізації особистості в ринкових відносинах. Громадянська культура включає бережливе ставлення до природи, що є справою як внутрішньодержавною, так і міжнародною. Це ставлення виявляється в особистій причетності й відповідальності за збереження й примноження природних багатств, у виробленні вміння співіснувати з природою, в усвідомленні особливостей і основних екологічних проблем навколишнього середовища. Робота по вихованню політичної культури охоплює всі види діяльності студентів: навчальну, трудову, художню, спортивну, громадську. Вихователем використовуються найрізноманітніші форми роботи. Передусім, – це навчальні заняття, на яких набуваються знання, що мають громадянське забарвлення. Великі можливості для формування

політичної культури мають екскурсії, походи «Козацькими шляхами», збирання краєзнавчих матеріалів, участь в експедиціях – археологічних, фольклорних, етнографічних, свята рідної мови, створення музеїв фольклору та етнографії, кураторські години про права людини, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, ситуаційно-рольові ігри на громадянські й політичні теми («Вибори», «Парламент», «Суд») та інші. Особливого значення має залучення студентів до суспільного життя: участь у добродійних акціях, в благоустрої міст і сіл, у збереженні народного добра та охороні навколишнього середовища; в культурному обслуговуванні та шефській допомозі окремим верствам населення. Політична культура визначається єдністю думок, почуттів і діяльності, тому важливо дбати про розвиток емоційного, інтелектуального та практично-дійового компоненту політичної культури, щоб повага до законів і символів Батьківщини, до її святинь, розуміння своїх прав і обов'язків поєднувалися з реалізацією власних патріотичних почуттів, прав і обов'язків у повсякденному житті. Починаючи з 2000-2001 навчального року у всіх освітніх України Державний прапор щодня піднімається за 10 хвилин до початку занять і опускається після їх закінчення. Мелодія Державного Гімну звучить під час проведення урочистих заходів, свят Першого і Останнього дзвоників, вручення документів про освіту, посвідчень, нагород та відзнак. Результативність формування політичної культури залежить від того, як вищої школи педагоги стимулюють розвиток самоорганізації, студентське самоуправління, демократичного стилю взаємодії; сприяють формуванню критичного мислення, творчості й самостійності, усвідомленню власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення.

Для ефективного включення молоді Миколаївського регіону в політичний процес, треба створити інфраструктурну базу для власної самореалізації, в рамках молодіжних громадських організацій, у вигляді Молодіжного дому, який би включав у себе єдиний офіс з усім необхідним обладнанням і доступом до мережі Інтернет, приміщеннями для засідань, конференц-залом. Таким

чином, молодь Миколаївщини мала б змогу брати активну участь у політичному житті, як регіону, так і країни, адже, молодь – це наше майбутнє. Це прослідковується на прикладі діяльності громадських молодіжних організацій Миколаївщини, які підтримують місцеві ради та адміністрації. Участь молоді в цих організаціях сприяє формуванню політиків нового покоління, які здатні не лише якісно виконувати професійні функції, а й здійснювати громадський контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Це і є запорукою продовження демократичного процесу в Україні.

Висновки: на залучення молоді до політичного життя впливають: рівень науковості політичної свідомості та зрілість політичної культури, сформованість інтересу та потреб, придбання навичок політичної діяльності, що дозволяє аналізувати політичну ситуацію, вибрати найбільш цілеспрямовані форми та методи політичної участі. Слід зазначити, що особливу роль у процесі політичної соціалізації відіграють соціальні інститути, які впливають на формування політичної свідомості громадян, до яких належать – сім'я, школа, церква, засоби масової комунікації, громадські об'єднання, політичні партії та ін.

Як зазначають науковці, проблема потребує подальшого вивчення, оскільки виникають нові форми і методи залучення молоді до політичного життя, а також змінюється політична ситуація в країні.

Список використаної літератури

1. **Бebик В. М.** Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія] / В. М. Бебик. – К., 2000.
2. **Білоус А.** Політико-правові системи: світ і Україна: [Текст] / А. Білоус. – К., 1997.
3. **Бодуен Ж.** Вступ до політології: [Текст] / Ж. Бодуен.– К., 1995.

4. **Брегеда А. Ю.** Політологія: [Навч. метод, посібник для самост. вивч. дисциплін] / А. Ю. Брегеда. – К., 1999.

5. **Базар І. М.** Політична етнологія як наука: історія, теорія, методологія, праксеологія: [Текст] / І. М. Базар. – К., 1994.

6. **Гаєвський Б.** Українська політологія: [Текст] / Б. Гаєвський. – К., 1995.

7. **Пірен М. І.** Етнополітика: [Текст] / М. І. Пірен. – К., 1997.

8. **Поснова Т.** Особливості формування політичної культури молоді / Т. Поснова // Політична психологія. – 2004. – № 6. – С. 17-25.

УДК 902:903

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНОГО ФОРМУВАННЯ МИКОЛАЇВЩИНИ

Автор: *Матвієнко Л.В., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

Постановка проблеми. Історична доля українського етносу склалася таким чином, що він постійно перебував у вирі доленосних подій та центрі взаємодії різних геополітичних, економічних, соціокультурних чинників. Географічне положення України, характер етногенезу і державотворчих процесів, перетворив її на невід'ємну, органічну частину європейського простору[1].

Проблема визначення та формування оптимальної територіальної основи України є актуальною в наш час. Про це наголошено в низці важливих нормативно-правових документів, ухвалених протягом 2010-2014 років.

Зокрема, в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженій Розпорядженням Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, зазначається, що одним із важливих пріоритетів в системі розвитку сучасної України є

визначення чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці, що сприятиме проведенню структурних реформ та надасть змогу досягти стійкого соціального ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із європейським вектором розвитку українського суспільства. [2].

Мета статті – здійснити аналіз процесу формування Миколаївщини як адміністративно-територіальної одиниці Півдня України в історично-ретроспективному аспекті, акцентуючи увагу на його особливостях.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного законодавства України, адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село, тобто частина єдиної території держави, що є просторовою основою для організації й діяльності органів публічної влади.

Адміністративно-територіальна одиниця утворюється за наявності таких факторів, як достатня кількість населення, територія, тощо. Вона має свій певний потенціал, зумовлений географічно, економічно, історично, та інш. Адміністративно-територіальна одиниця формується відповідно до наявного в конкретний момент часу адміністративно-територіального поділу держави. У свою чергу, зміни останнього тягнуть за собою відповідні трансформації адміністративно-територіальної одиниці, що підкреслює їх взаємозв'язок. У більшості країн світу адміністративно-територіальний поділ має історично-усталений характер, затверджується конституційно.

Адміністративно-територіальний поділ – це поділ території держави на певні частини з метою організації управління на місцях. Він формується на загальноукраїнському рівні з урахуванням економічних, соціальних, історичних та національних особливостей розвитку конкретних територій, специфіки розселення [3]. Причому, управління здійснюється органами державної влади, які створюються в адміністративно-територіальних одиницях усіх рівнів – селах і селищах, районах, містах, областях.

Адміністративно-територіальний поділ України почав формуватися давно. За часів Київської Русі існували Київське, Чернігівське, Галицьке, Волинське та

інші князівства. У процесі історичного розвитку виникали нові адміністративно-територіальні одиниці (землі, краї, округи, полки тощо).

Тепер розглянемо ретроспективу формування та функціонування Миколаївської області як регіональної одиниці адміністративно-територіального устрою України. Аналізуючи Миколаївську область як територіально-адміністративну одиницю, слід чітко визначити межі розташування зазначеної області.

Територія Миколаївської області розташована на півдні України, у басейні нижньої течії Південного Бугу. На заході вона межує із Одеською, на півночі – з Кіровоградською, на сході – з Херсонською і Дніпропетровською областями. На півдні омивається водами Чорного моря.

Протягом історичного минулого територія сучасної Миколаївської області зазнавала різноманітних адміністративно-територіальних змін.

Загальновідомо, що Південь України був заселений у праісторичні часи. Завдяки сприятливим геокліматичним умовам територія майбутньої Миколаївщини завжди перебувала в центрі міграційних процесів давнього населення. Причому, важливим є той факт, що в один і той самий історичний період територія майбутньої Миколаївської області була одночасно заселена як осілими, так і кочовими народами, при цьому ставши колискою автентичного населення – майбутніх слов'ян.

Не можна оминати увагою факт існування на території сучасного Миколаєва унікального за своїм походженням адміністративного утворення – городища (укріпленого селища) «Дикий Сад», яке є єдиною пам'яткою цього типу доби пізньої бронзи (к. XII – п. X ст. до н.е.). Також були присутні у меншій кількості та значно менші за розмірами тимчасові (сезонні) поселення – стоянки. У більш пізній період історії (античність, середньовіччя) з'явилися міста. Місто – центр ремесла і торгівлі – виникало, здебільшого на основі великого городища [4].

Щодо особливостей територіального устрою стародавньої доби на Півдні

України, слід зазначити наступне. У давній період (IV тис. до н.е. – I ст. н.е.) основною «адміністративною» одиницею було поселення – значні за площею території, заселені мешканцями, з притаманними їм певними особовостями, вираженими кам'яними забудовами, соціальним устроєм та культурними традиціями, що існували тривалий історичний період. Великі поселення мають назву селищ [5].

Антична доба характеризується Великою грецькою колонізацією (VII-III ст. до н.е.). У I-V ст. н.е. відбувається останнє Велике переселення народів, в результаті якого (до VIII ст.) на основі асимілятивних процесів сформувалося три гілки протослов'ян: анти, венеди та склавіни.

Анти заселяли Південь України, створивши протодержаву, яка розпалася у III ст. н.е. в результаті нашестя німецьких племен готів, що були розбиті азійськими племенами гунів (IV ст.).

За свідченням літописця Нестора, у VII-VIII ст. з 14 племінних об'єднань (або союзів) 7 становили основу майбутнього українського народу, а бужани (уличі та тиверці) – проживали на нашій території.

У середині XIV ст. більшість земель сучасної України входить до складу Великого князівства Литовського, кордон якого проходив і через територію сучасної Миколаївської області зокрема.

Протягом XVI-XVII ст. Південь України (в тому числі – і територія сучасної Миколаївщини) був майже незаселеним, в той час як переважна частина України стала складовою Речі Посполитої.

Взагалі, період розвитку України середини XIV-XVII ст. характеризується науковцями як бездержавний, тому в адміністративному відношенні поділ територій регулювався законодавствами Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, а тому майже вся територія України сприймалась як адміністративна одиниця зазначених держав, і питання про внутрішній поділ Українських земель не порушувався.

Хоча вже із середини XVII ст. і до кінця XVIII ст. – період існування

Гетьманщини – почали визначилися самостійні, адміністративні одиниці: полки, сотні, курені, що і стало основою для подальшого поступального розвитку адміністративно-територіального поділу як України в цілому, так і Миколаївщини зокрема [6].

У результаті занепаду Гетьманщини територія Півдня України потрапляє під цілковиту владу Російської імперії, що спричинило нову хвилю адміністративно-територіальних змін. А саме: у 1764 р. створена Новоросійська губернія, яка у 1802 р. була поділена на три: Миколаївську, Катеринославську та Таврійську. Миколаївська губернія, в свою чергу, складалася із 4 повітів. За наказом від 15 травня 1803 р. вона була названа Херсонською. Всі населенні пункти теперішньої Миколаївської області до 1920 р. входили до складу Херсонської губернії. Всеукрревроком 28 січня 1920 р. прийняв постанову про розподіл Херсонської губернії. Центром губернії – став м. Миколаїв[7]. Миколаївська губернія існувала до весни 1923 р.

На підставі декрету ВЦВК на засіданні від 7 березня 1923 р. колишній Миколаївський повіт отримав назву округу і ввійшов до складу Одеської губернії з центром у м. Одесі. Протягом 1923-1930 рр. територія Миколаївської області ділилася між Миколаївським, Первомайським, Одеським і Херсонським округами. У 1930 р. була проведена нова адміністративно-територіальна реформа. Із 15 вересня 1930 р. на території України були ліквідовані округи. У 1932-1937 рр. Миколаївська область ввійшла до складу Одеської.

22 вересня 1937 р. Одеська область була поділена на Одеську і Миколаївську. З 1954 р. Миколаївська область існує в сучасних межах. Вона включає: 19 адміністративних районів, 9 міст, 17 селищ міського типу і 908 сільських населених пунктів [8].

Висновки. Всі перераховані вище історичні факти є загальновідомими, але вони є підтвердженням того, що народи, які перебували на даній території протягом тривалого хронологічного періоду, безперечно, вплинули на формування економічного, соціального історичного, національного базису

нашого краю, що дає безперечні підстави для ствердження особливості Миколаївщини як автентичної адміністративно-територіальної одиниці із обґрунтованими перспективами розвитку в майбутньому.

Безперечно, успішне та послідовне унормування територіально-адміністративного устрою сприятиме більш ефективній реалізації Україною політики європейської інтеграції, подальшому розвитку держави загалом. А також забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав на відповідних територіях.

Література

1. Хоптяр Ю.А. Етнологія: Навчальний посібник. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2008. – 160 с.

2. Про схвалення [Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні](#) / Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р. – [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

3. Проект змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) та Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. – [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://minregion.gov.ua/konceptsiya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230>

3. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та інш. - Т. 5: Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О.Ю. Амосов, (співголова), О.С. Ігнатенко (співголова) та інш.; за ред. О.Ю. Амосова, О.С. Ігнатенка, А.О. Кузнецова. – Х. : Вид-во ХарПІДУ НАДУ «Магістр», 2011. – 113-114 с.

4. Гребенников В.Б., Горбенко К.В. Поселения, грунтовые могильники и

клады эпохи бронзы на территории Николаевской области (археологическая карта). – Николаев: ННУ имени В.А. Сухомлинского, 2010. – с.6-7.

5. Давнє населення України: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 1999. – С. 186-189.

6. **Полонська-Василенко Н.** Історія України: у 2 т. Т.2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – с. 161-162.

7. Реабілітовані історією: у 27 томах. – Книга 1: Миколаївська область. - Київ-Миколаїв: Світогляд, 2005. – С. 857-861.

8. **Яцунська О.О.** Миколаїв від перебудови до незалежності: історико-політичний аналіз: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.О. Яцунська. – Миколаїв, 2007. – С. 5-9.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛОНІСТИКИ ПРИ ЧОРНОМОРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ: З ІСТОРІЇ ЗАСНУВАННЯ Й ДІЯЛЬНОСТІ

Автор: *Морозова О.С., Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв*

Проголошення та розбудова незалежної держави Україна обумовили активізацію досліджень історії українського народу. Це пожвавлення характеризує не тільки вітчизняну історіографію, небувалий інтерес до історії України виник і з боку іноземних науковців.

Згідно активізації українсько-польських наукових відносин, зокрема в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили, у 2008 році тут було відкрито Науково-дослідний інститут полоністики.

Основна мета діяльності установи – розвиток наукових контактів між українськими і польськими вченими, проведення спільних досліджень, конференцій, симпозіумів для розробки об'єктивного неупередженого погляду на події спільної минувшини.

За роки існування Інституту на базі ЧДУ ім. Петра Могили було:

- проведено 3 міжнародні наукові конференції («Україна та Польща на міжнародній арені (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» (Миколаїв, 2008 р.); «Інтеграційні процеси країн Чорноморсько-Балтійського регіону» (Миколаїв, 2009 р.), «Історія України в сучасній закордонній історіографії» (Миколаїв, 2013);

- йде підготовка дисертаційних робіт на тему українсько-польських відносин: *Морозова О.С. «Історія України ХХ століття в сучасній польській історіографії»*; *Висоцька Г.В. «Культурно-освітня діяльність української національної меншини в Республіці Польща у 1998-2012 рр.»*; *Зелінський М.В. «Українське питання в політичній та публіцистичній діяльності Романа Дмовського»*;

- триває співпраця з польськими науковими установами: Південно-Східним науковим інститутом та Вищою Східноєвропейською державною школою в Перемишлі, Академією імені Яна Длугоша в Ченстохові, Університетом Миколи Коперника в Торуні, Ягеллонським університетом в Кракові, Жешівським й Зеленогурським університетами, Поморською академією в Слупську тощо.

Плідна спільна діяльність українських і польських вчених сприяє активізації наукових контактів, розвиває нові можливості для подальшого наукового діалогу.

Найбільш жваві зв'язки науковців Інституту пов'язані з Академією Яна Длугоша в Ченстохові. Відбуваються постійні зустрічі українських і польських вчених в межах міжнародних конференцій, з'їздів, симпозіумів [2]. Українські історики мають можливість представляти результати своїх наукових здобутків на сторінках «Наукових праць» Академії, у свою чергу польські вчені друкують власні статті у журналах «Чорноморський літопис» та «Історичний архів», що виходять на базі ЧДУ ім. П.Могили.

Ще одним вектором діяльності Інституту є співпраця з вченими Ягеллонського університету, зокрема Володимиром Мокрим, завідуючим кафедри українознавства, що у свою чергу ще є головою Фондації святого Володимира (була утворена з метою популяризації української науки і культури), Ярославом Мокляком з Інституту історії, Яном Яцеком Бруським з кафедри новітньої історії Ягеллонського університету та іншими [5].

До речі, 2012 вчені Інституту сприяли проведенню на базі Фондації святого Володимира в Кракові Міжнародної наукової конференції «Українська мова в житті та діяльності еліт України». Метою зібрання було привернути увагу до проблеми статусу української мови в Україні для забезпечення її нормального функціонування в усіх сферах суспільного життя. За підсумками конференції було складено лист-звернення до українського президента з проханням уможливити для рідної мови належні права.

Крім того, в Ягеллонському університеті виходить науковий журнал «Нова Україна», що присвячений саме проблемам українців. Українські вчені ведуть жваву дискусію з польськими колегами стосовно актуальних проблем історії України [4].

Особливе місце у наукових зв'язках Інституту займає місто Перемишль, зокрема Південно-Східний науково-дослідний інститут і його голова Станіслав Стемпень. Ця наукова установа займається дослідженням українського питання. На сторінках журналу «Українознавчий бюлетень» польські вчені розгортають активну дискусію з українськими науковцями щодо актуальних проблем української історії [3].

Триває співпраця і з університетом ім. Миколая Коперника в Торуні. Відбулися численні зустрічі українських і польських колег як в Польщі, так і в Україні. Голова миколаївського Інституту полоністики професор Сінкевич неодноразово був запрошений до міста Торунь для читання лекцій студентам.

Тісні контакти Науково-дослідний інститут полоністики підтримує і з вченими містечка Зелена Гора, зокрема Богданом Гальчаком, що займається

проблемою лемків. У 2013 році була проведена спільна українсько-польсько-словацька конференція в Свиднику (Словаччина) з лемківського питання, на якій представники Інституту мали можливість жваво дискутувати з даної проблем зі словацькими й польськими колегами [9].

Розвиваються зв'язки і з науковцями Любліна з Інституту історії університету ім. Марії Склодовської-Кюрі, вченими Науково-дослідного інституту Центрально-Східної Європи. Нещодавно у Любліні пройшла конференція на тему «Українсько-польські взаємовідносини протягом років» [8].

Потрібно сказати і про співпрацю зі столичним Варшавським університетом. Довгий час у напрямку співпраці з українцями діяла кафедра українознавства під проводом Стефана Козака, виходили друком «Варшавські українознавчі зошити» [1]. Сьогодні співпраця продовжується. Велику роль у розвитку українсько-польських відносин відіграє Міжнародна східноєвропейська літня історична школа, засновником якої є Ян Маліцький.

Молоді вчені з країн колишнього Радянського Союзу мають можливість слухати лекції провідних вчених світу (Річарда Пайпса, професора Гарвардського університету, Анджея Суліми-Камінського, професора університету Джоржтаун, Вашингтон, Збігнева Ентоні Крушевського, професора Техаського університету тощо), знайомитись з польською культурою, спілкуватись з колегами з Казахстану, Узбекистану, Латвії, Литви, Білорусії, Росії, обговорювати найбільш актуальні проблеми сьогодення у галузі історії, політології, культури тощо [6].

Під час навчання учасники мають змогу взяти участь у Міжнародній Варшавській Східноєвропейській конференції (щоліта), на яку приїжджають провідні вчені світу з Польщі, Латвії, Литви, Білорусії, України, Чехії, Фінляндії, Франції, Угорщини, Молдови, Вірменії, Америки, Словаччини, Македонії, Грузії, Італії [7].

Таким чином, за роки свого існування Науково-дослідний інститут полоністики зробив гарний фундамент для подальшої плідної наукової співпраці з нашими польськими колегами, що сприяє активному розвитку українсько-польських відносин і надалі.

Список використаних джерел

1. **Морозова О.С.** Історія України на шпальтах наукового збірника «Варшавські українознавчі записки» // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 125. – Вип. 108. – Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – С.57-61.

2. **Морозова О.С.** Міжнародна наукова конференція «Історія України ХХ ст. у висвітленні сучасної закордонної історіографії» // Український історичний журнал – 2013. – Вип.4. – С. 225.

3. **Морозова О.С.** Південно-східний науковий інститут – як дослідницький центр з історії українсько-польських відносин // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць . – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 8. – С. 145-149.

4. **Морозова О.С.** Українсько-польська дискусія крізь призму журналу «Нова Україна» // Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. Вип. 2 (63) / Гол. ред. Ю.М. Пахомов / К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2013. – С. 161-170.

5. **Морозова О.С.** Фундація Святого Володимира й популяризація української науки і культури в Польщі // V Міжнародна наукова конференція «Дні науки історичного факультету-2012». Секція кафедри історії для гуманітарних факультетів. 12-13 квітня. – Київ: Національний університет ім. Т.Г.Шевченка, 2012. – С. 60-63.

6. Studium Europy Wschodniej. Uniwersytet Warszawski. – Warszawa, 2010.

7. Warsaw East European Conference. Old and new. Past, present and future of the post-communist World. – Warszawa, 2012.

8. www.polska-ukraina.politologia.pl

9. [www.uitp.net.pl/index.php/konferencje/165-konferencja-naukowa-svidnik-](http://www.uitp.net.pl/index.php/konferencje/165-konferencja-naukowa-svidnik-2013)

2013

УДК 338.242.2

СТРАТЕГІЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Автор: *Салітра Г. Р., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

Ринкова економіка вимагає постійних змін, вдосконалень та нововведень задля збереження конкурентоспроможності та захоплення чи збереження частки на ринку, тому інновації є невід'ємними на підприємстві. Тому для здійснення інноваційної політики виникає необхідність в розробці певних специфічних засобів, способів, методів та стратегій, які дозволяють врахувати потреби як з боку споживача, так і з боку виробника та ринку.

Як відмічають доктор економічних наук, професор Іртищева І.О. та кандидат економічних наук, доцент Гросицька О.Є. в монографії «Стратегічні перспективи конкурентоспроможності харчової промисловості країни в умовах глобалізації», національна харчова промисловість є частиною світової агропродовольчої системи, яка охоплює багатьох учасників на різних рівнях. Але підприємства України, працюючи в сучасних умовах, безпосередньо стикаються з такими проблемами, як фінансова нестабільність, технічна та технологічна деградація, порівняно низький рівень адміністративного менеджменту та адміністративного управління на всіх рівнях ієрархії управління економікою тощо.

Тому існує необхідність у формуванні цивілізованих ринкових відносин, яке зумовлює необхідність розроблення та реалізації комплексних ринкових стратегій для підприємств, що будуть спрямовані на розвиток економічного потенціалу та конкурентоспроможності та адаптовані до змін зовнішнього економічного середовища.

Інноваційні стратегії містять розробки перспектив та альтернатив, які можуть бути використані підприємством у майбутньому, адже вони є комплексними розробками і потребують врахування великої кількості факторів та груп впливу, а тому потребують управлінської складової задля побудови чітких систем дій та можливих варіантів розвитку підприємств. Одною з найактуальніших на сьогоднішній день інноваційних стратегій є стратегія диверсифікації.

Диверсифікація — це процес розвитку діяльності підприємства, пов'язаний із збільшенням діапазону видів та проникненням в нові сфери діяльності, освоєнням нових виробництв, розширенням асортименту товару, що включає не тільки диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми.

Стратегія диверсифікації - освоєння виробництва нових товарів, товарних ринків, а також видів послуг, що включає не просто диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми області. Або ж це система заходів, що використовується для того, щоб підприємство не стало занадто залежним від одного стратегічного господарчого підрозділу чи однієї асортиментної групи.

До того ж така стратегія передбачає розробку нових (або вдосконалення якості вже існуючих) видів продукції одночасно з освоєнням нових ринків. При цьому товари можуть бути новими для всіх підприємств, працюючих на цільовому ринку, або тільки для даного підприємства. Така стратегія забезпечує прибуток, стабільність і стійкість фірми у віддаленому майбутньому.

Характеризуючи переваги диверсифікації, А. А. Томпсон та А. Дж. Стрікланд в своїй праці «Стратегічний менеджмент» зазначають, що:

1) Комерційний ризик розсіяний по різних галузях промисловості, що робить компанію менш залежною від проблем, які можуть виникнути в певній сфері діяльності. Хоча подібний аргумент може бути наведений також і щодо пов'язаної диверсифікації, конгломеративне злиття не визначає, як цей ризик розподілений. Тому диверсифікація в непов'язані галузі може відзначатися ефективнішим засобом розподілення фінансових ризиків у порівнянні з пов'язаною диверсифікацією, оскільки інвестиції можуть бути розподілені між зовсім різними видами діяльності;

2) Фінансові ресурси компанії можуть бути інвестовані в ту галузь, яка має найпривабливіші перспективи з погляду рентабельності. Надходження з галузей з низькою нормою прибутку можуть бути спрямовані на придбання та розширення компаній з високим потенціалом росту й отримання прибутку. Таким чином, фінансові ресурси компанії можуть бути використані з найбільшим ефектом;

3) Внутрішня норма прибутку компанії в цілому стабілізується, оскільки важкі часи в одній галузі можуть бути частково компенсованими за рахунок іншої, тобто в ідеалі циклічні спади в одних сферах діяльності корпорації врівноважуються циклічними підйомами в інших;

4) З накопиченням досвіду корпоративним керівництвом у визначенні справжньої вартості недооцінених компаній фінансовий стан корпорації та дохідність акцій підвищуються.

Поряд з перевагами стратегія має і деякі недоліки. Так, наприклад, І. Ансофф в своїй праці «Нова корпоративна стратегія» приводить переваги та недоліки пов'язаної та непов'язаної диверсифікації, що відтворені в табл. 1:

Таблиця 1. Переваги та недоліки стратегії диверсифікації в залежності від її спорідненості

Переваги та недоліки	Різновид стратегії диверсифікації	
	Споріднена (пов'язана, синергічна) диверсифікація	Неспоріднена (непов'язана, конгломеративна) диверсифікація
Переваги	Існування стратегічної відповідності між існуючим і новим різновидами бізнесу фірми, що є джерелом її конкурентної переваги	– зменшення залежності фірми від діяльності на одному цільовому ринку, який може зменшитися; – можливості маневрувати інвестиціями в межах портфеля бізнесу фірми.
Недоліки	– можливість зменшення цільового ринку фірми (при стратегії горизонтальної спорідненої диверсифікації); – розосередженість коштів і ресурсів фірми між різними сферами її діяльності.	– великий ризик; – відсутність синергічного ефекту; – складність управління конгломеративною фірмою; – розосередження коштів і ресурсів між різними сферами бізнесу фірми

Як засвідчує таблиця, недоліки існуючих різновидів стратегії диверсифікації є значними, тому І. Ансофф зазначає, що серед всіх можливих стратегій росту стратегію диверсифікації необхідно використовувати лише тоді, коли вичерпані можливості інших стратегій.

Отже, диверсифікація є основним чинником розвитку конкуренції, підвищення стабільності підприємницької діяльності та повнішого задоволення потреб споживачів. Натомість, стратегія диверсифікації виробництва і товарних ринків та її вплив на конкуренцію залишаються малодослідженими, в тому числі: сутність і різновиди самої диверсифікації; залежність конкуренції від товарної диверсифікації та механізми її посилення; антимонопольне регулювання діяльності підприємств з урахуванням диверсифікації.

При цьому, така стратегія не є повною протилежністю спеціалізації виробництва і може розвиватися (в межах антимонопольного законодавства) на

основі предметної та детальної спеціалізації підрозділів підприємства (об'єднання). Але, маючи, як і кожна стратегія, свої певні недоліки, стратегія диверсифікації, завдяки організаційним формам такого поєднання зберігає і власні переваги, і спеціалізації виробничої діяльності підприємства.

Список використаної літератури

1. **Ансофф І.** Нова корпоративна стратегія / І. Ансофф. - СПб: Питер Ком, 1999.—125 с.

2. **Іртищева І. О., Гросицька О.Є.** Стратегічні перспективи конкурентоспроможності харчової промисловості країни в умовах глобалізації / І.О. Іртищева, О.Є. Гросицька. – Миколаїв:Дизайн та поліграфія, 2013. - 89-91 с.

3. **Томпсон А. А., Стрікленд А. Дж.** Стратегічний менеджмент. Концепції та ситуації для аналізу / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрікленд. - М.: 2006. - №12 — 670 с.

УДК 37.035.6:371.134:7

ОСОБЛИВОСТІ ТА СЕМАНТИКА ВИШИВАНИХ ОРНАМЕНТІВ НА ТЕРЕНІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Автор: *Ткаченко А. В., Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

Постановка проблеми. В сучасних умовах динамічного розвитку мистецтво втрачає своє семантичне навантаження і стає лише «модою» для тих, хто може собі це дозволити. Але зацікавленість разом із тим не зникає, оскільки є досить велика кількість людей, що захоплюються декоративно-прикладним мистецтвом. Власне, саме цим пояснюється актуальність даної статті. На території Миколаївської області є дуже багато талановитих майстрів які

займаються вишиванням. А знання символічності орнаменту здавна було ключовим, оскільки вишиті вироби використовувалися як обереги.

Метою статті є ознайомлення і характеристика основних орнаментів у вишивці, притаманних Південному регіону, а особливо Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що перші згадки про вишивку зустрічаються у давньогрецьких істориків, але мабуть, ми ніколи не зможемо довідатися, хто і коли вперше втілював у вишивці красу природи, свої почуття, любов до української землі. Однією з причин цього є те, що тканина є недовговічною, і наука позбавлена можливості визначити час виникнення виду мистецтва, тому ми мусимо приймати на віру здогади і припущення дослідників [2].

Дані археологічних розкопок, свідчення літописів і нотатки мандрівників минулого дають змогу дізнатися, що початок мистецтва вишивання на території, яку займає сучасна Україна, сягає глибину віків. Його розвиток відбувався з незапам'ятних часів і до наших днів.

Сенсацією були розкопки Соколової Могили в с. Ковалівці Миколаївської області. Це одне з небагатьох не пограбованих поховань знатної сарматки, в якому знайдено залишки золотого шитва на шовковій тканині пурпурного кольору. Вишивка датується I століттям до нашої ери і є найдавнішою з досі відомих. Вишивка виконана технікою золотого шитва «у прикріп» [3].

Знакова система південноукраїнських орнаментів доволі проста і зрозуміла з відносно чітко вираженою семантикою. Перевага технік: гладь, стебловий шов, ланцюжок дає простір для вільного перенесення фітоморфних мотивів на площу бавовняного полотна, іноді домотканого.

Орнаментация вишитих виробів майстринь Півдня України варіюється від геометричних до сюжетно-тематичних, включаючи фітоморфні, зооморфні, орнітоморфні, антропоморфні тощо. Особливістю вишитих виробів є продуманість та композиційна врівноваженість, гармонійне поєднання кольорів та ритмічного розташування елементів орнаменту [1].

Вишивальниці використовують всі основні геометричні фігури та їхні поєднання: кола (символи сонця) в середині яких розміщуються розетки, складені з ромбів; ромби можуть бути однією фігурою та поділені на частини, також з крапками в середині (засіяний лан, символ родючості, крапки – зерна, зародки майбутнього життя; ромби, складені у квітку – «повна рожа» також солярний знак, «орнаментальний мотив магічного ромба – символу родючості – має назви: «решітка», «очі», «перші музики...»); хвилястими лініями (символи води, безкінечності життя) обрамовують найчастіше серветки, скатертини, простирадла, деталі сорочок, в рушниках використовується як розмежувальний компонент; лінія (символ землі або межа між добром і злом) використовується як розмежувальний компонент вишивки. Прикладом можуть служити вишиті вироби фондів Херсонського та Миколаївського краєзнавчих музеїв [3].

Великій кількості вишитих виробів Півдня України притаманний рослинно-квітковий орнамент, який включає в себе крім садових (троянд, тюльпанів, жоржин, шипшини, лілій, віол, чорнобривців тощо), ягід (полуниці, суниці, порічки тощо), ще листя й грона дерев та кущів (дуба, берези, вишні, горобини, калини, винограду, хмелю тощо), ще й пуп'янки, галузки, вусики, шишки, а також фантастичні квіти й плоди. «Найбільш близькі до природи рослинні, особливо квіткові узори, які почали заявлятися з середини ХІХ ст.» [1].

Одним з домінантних мотивів вишивок є троянда – символ краси, що нагадує сонце, наближає людей до розуміння Всесвіту. Використовуючи троянду в рушниках «на врядини», майстриня всі свої почуття передає цією квіткою – сум за майбутнім воїном, надію на повернення до рідної домівки, величну красу любові матері до своєї дитини.

Квітка маку також використовується як основа рослинних композицій, але семантично вона відрізняється від троянди. Здавна мак використовувався в усіх обрядах, що пов'язані з відлякуванням нечистих сил. Від сил зла боронилися маком, обсипаючи ним себе і свійських тварин. Але існує і друге пояснення

семантики цієї рослини – в ній закладена пам'ять роду. Тільки народ, який має таку велику кількість загиблих земляків під час війн, тоталітарних знищень, міг опоетизувати кров загиблих і сприйняти її як квітку маку, яка сходить на місці вбитої людини, проростає з краплини крові червоною квіткою. Таврійські степи й зараз рясніють навесні маковими килимами, спогадами про загиблих. Одразу стає зрозумілим і виправданим використання маку в покутних рушниках [1].

Символ недоторканості, чистоти й цнотливості несе в собі квітка лілії, якою обов'язково прикрашають весільний рушник, сорочки й інший посаг нареченої. В більшості випадків лілію komponують із трояндою і обидві квітки від цього контрастного поєднання тільки виграють – біла лілія (можливі варіанти блідо-рожевих, блідо-блакитних) і червона троянда – гармонія чистоти й краси духовної та фізичної. Але не обміне наречених і орнамент, що пов'язаний з ягідками в будь-якому поєднанні та виконанні, бо ягідки несуть в собі зародки життя майбутніх поколінь. Орнамент з ягодами або в'ється, обрамовуючи всі елементи композиції, або птах тримає їх дзьобом, або птахи сидять на гілках з ягідками, або грона ягід виступають центральним елементом орнаменту, як в дитячій сорочці.

Одна з найпоширеніших ідеограм майстринь Півдня України, а точніше саме майстринь Миколаївщини – «Світове дерево», що правда подається вона у видозміненому варіанті. «Тим більше, що інші орнаментальні мотиви, такі як «віночок», «букет», «квітуча гілка»... дуже часто являють собою або видозмінений і «розмножений» «вазон» або мотив, що синтезується з «вазоном» набуваючи його ознак» [3].

«В народній культурі стародавній символ живого дерева ніс образ прародительки – Матері-Землі. В російській народній вишивці легко проглядається трансформація жіночого образу в дерево життя» [3]. Єдність знаків та символів природи та людини веде до їхньої злагоди, миру, гармонійного розвитку Всесвіту.

Викликають зацікавлення весільні рушники, на яких зображене «світове дерево» з вертикальною домінантою побудови – чітким тримірним композиційним розподілом мотивних акцентів: основа, середня частина, завершальний елемент. Центральна частина рушника – одне (можливі варіанти двох і трьох «світових дерев») komponується з іншими орнаментами (рослинно-геометричним, геометричним), літерами (перші літери імен або імен та прізвищ наречених), написами побажання щастя нареченим, слова згадки про вишивальницю, що готувала цей рушник: «Хоть работа не хитрая зато память дорогая», датування події. Кожна складова частина орнаменту говорить про створення нової сім'ї, зародження нової гілки родового дерева і віщує молодим щасливе і довге подружнє життя, велику кількість діточок, а значить безтурботну спокійну старість.

Символ нового дня, світла – півень, що своїм співом кладе край нічній темряві й мороку, використовується вишивальницями доволі часто. «Головна функція півня – виразно магічна» [1]. Настінні панно, картини, рушники, диванні подушки «вихваляють» красеня-півня на своєму тлі, дякуючи різнобарвному пір'ю.

У процесі історичного та культурного розвитку в Україні в кожній місцевості утворилися характерні орнаментальні мотиви й композиційні рішення, найбільш улюблена й поширена колірна гамма. Ще 100 років тому, досліджуючи вишивку, В. Стасов зазначив: «У народів давнього світу орнамент ніколи не містив у собі жодної зайвої лінії, кожна рисочка мала тут своє певне значення... Це – складна мова, послідовна мелодія, що має свою основну причину і призначена не лише для очей, а й для розуму й почуттів» [3]. Особливістю Миколаївщини було використання біло-блакитної кольорової гамми. Також досить поширеним було шиття білим по білому.

Висновки. Нажаль, сучасні майстрині не завжди можуть визначити семантику та символіку орнаментів, в кращому випадку скажуть, що «він красивий та й згадка про маму» або «це оберіг». З появою останнім часом

великої кількості книг та альбомів з вишивки, майстрині почали вже свідомо компонувати орнаменти, пояснювати їх значення, але цілісне враження від виробу, гармонійне єднання всіх частин орнаменту не завжди присутнє в їхніх роботах [2].

Для розуміння старовинних та сучасних орнаментів важливо зберегти пам'ять наших батьків, землі, Всесвіту, бо українська орнаментика – явище не тільки національного мистецтва, «що генерує нові зображення, що постійно переосмислюється номінацією і семантикою», а й органічна й важлива складова частина світової системи символів.

Список використаної літератури

1. **О. Голикова** Семантика і символіка вишитих орнаментів Півдня України [Електронний ресурс] / Голикова О. – Режим доступу до документу: http://vishivochka.at.ua/news/semantika_i_simvolika_vishitikh_ornamentiv_pivdnja_ukrajini/2009-12-01-9
2. Історія української вишивки [Електронний ресурс] . – Режим доступу до документу: <http://www.vyshyvka.info/istoriya-ukrajinskoji-vyshyvky/>
3. Вишивка [Електронний ресурс] . – Режим доступу до документу: <http://dvovuk.io.ua/s70842/vshivka>

УДК 378.1 (477) : 371.83

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Автор: *Трибулькевич К. Г., Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ*

Постановка проблеми. На етапі впровадження ідей самоврядування в життєдіяльність вищого навчального закладу, організацію дієвої демократичної

структури як органа управління студентським життям, великого значення набуває вивчення досвіду роботи студентського самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми виховання студентів на сучасному етапі досліджували Б. М. Андрієвський, І. Д. Бех, А. М. Бойко, В. В. Борисов, Р. Х. Вайноле, В. В. Вербець, І. С. Волощук, П. М. Гусак, М. Б. Євтух, О. І. Жорнова, І. Д. Зверева, Л. А. Кондацька, А. Ф. Линенко, О. М. Микитюк, О. М. Пехота, О. В. Плахотнік, І. Ф. Прокопенко, В. В. Радул, О. Я. Ростовський, Ю. Д. Руденко, В. К. Сидоренко, С. О. Сисоєва, М. І. Сметанський, Т. І. Сущенко, Г. В. Терещук, Г. В. Троцько, Д. О. Тхоржевський. Значний внесок у впровадження ідей студентського самоврядування, як невід'ємної складової демократизації вищої школи, здійснено Я. Я. Болюбашем, В. І. Даниленком, К. М. Левківським, М. Ф. Степком, В. Д. Шинкаруком.

Метою статті є аналіз діяльності органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах м. Миколаєва.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо діяльність органів студентського самоврядування у найбільш великих державних вищих навчальних закладах м. Миколаєва: Національному університеті ім. адмірала Макарова, Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, Чорноморському державному університеті ім. П. Могили та Миколаївському національному аграрному університеті.

У Національному університеті ім. адмірала Макарова діяльність органів студентського самоврядування спрямована на удосконалення навчально-виховного процесу, а саме: на якість навчання, підвищення рівня духовності і культури, формування активної соціально-життєвої позиції. Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Адже опора на ініціативу, активну життєву позицію, ціннісні орієнтації

студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал.

В університеті впроваджено проект «Студентська республіка НУК», суть якого полягає в створенні сучасного студентського центру університету, який об'єднує студентів та надає всі можливості для повноцінного функціонування та розвитку студентського самоврядування Національного університету ім. адмірала Макарова. В університеті працюють Студентський парламент та Профком студентів НУК. Реалізовано проект першого студентського телебачення в Україні – НУК TV, на базі якого планується створення студентського медіа-центру НУК. Для популяризації та розвитку творчих проектів студентів Національного Університету Кораблебудування ім. адмірала Макарова був створений Арт Центр НУК «Лайнер». Центр надає змогу студентам проявити себе у різних напрямках творчості: режисери, керівники проектів, актори, оператори, танцюристи, вокалісти, спортсмени, ведучі, телеведучі.

В Національному університеті ім. адмірала Макарова надається належна увага трудовому вихованню, – студенти мають можливість стати учасниками трудового загону «Корабел». Кафедри університету організують круглі столи та дискусійні клуби з актуальних тем, проводяться ігри брейн-ринг та молодіжні конференції. Все це сприяє всебічному розвитку студентства та його науковому, культурному, естетичному, правовому, суспільному та морально-духовному вихованню.

Виховна робота зі студентами координується відділом по роботі зі студентами та центром молодіжної та соціально-культурної роботи університету. Включені до цієї роботи і заступники деканів з виховної роботи та куратори, що планують виховну роботу на основі побажань студентів, власного досвіду та методичних рекомендацій загальнодержавного рівня. Виховна робота кафедри полягає в наступному: формування професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості; проведення професійно-

орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів, розвиток їх творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до різноманітної діяльності за інтересами, участі в культурно-освітній, спортивно-оздоровчій та інших видах діяльності. Якщо ж говорити безпосередньо про куратора академічної групи, то його план організаційно-виховної роботи передбачає знайомство куратора зі студентами академічної групи, виявлення їх інтересів, запитів (перший курс), проведення зустрічей зі студентами групи, індивідуальних бесід, зборів групи щодо якісного навчання; ознайомлення з правами і обов'язками студентів.

Впровадження студентського самоврядування у Національному університеті ім. адмірала Макарова є конкретною реалізацією громадянських прав студентів. У студентства формується почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми. Таким чином, студентське самоврядування є дієвою формою самовиховання.

У Миколаївському національному університеті імені В.О.Сухомлинського функціонує студентська рада та студентський президент.

Вищим органом студентського самоврядування є загально-університетські збори. На них розглядаються організаційні питання (порядок роботи і обов'язки студентської ради, комісій, центрів, президента, віце-президента та заслуховуються звіти виконавчих органів.

Ефективну роботу по факультетах забезпечує діяльність студентського деканату, що обирається в такому ж порядку, як студентський президент та віце-президент. Студентський деканат керує роботою за напрямками: навчально-виробнича; соціально-побутова; просвітницько-наукова; редакційно-інформаційна робота.

Редакційно-інформаційний сектор висвітлює роботу, яка проводиться на факультеті як на своєму стенді, так і у газетах «Педагог», «Новое поколение», «Скиф» тощо.

Огляд роботи студентського самоврядування Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського дозволяє зробити висновок: президентсько-парламентський устрій студентського самоврядування в університеті повною мірою надає можливість студентам брати участь у загальноуніверситетському житті через широку мережу самоврядних інституцій та доступності й відкритості студентських зібрань.

Студентське самоврядування Чорноморського державного університету ім. П. Могили та Миколаївського національного аграрного університету представлене роботою студентської колегії, до складу якої входить студентський президент, студентські декани факультетів. Проте у Чорноморському державному університеті ім. П. Могили студентська колегія виконує роль студентського профкому поряд із такими завданнями: «забезпечення і захист прав та інтересів студентів; забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створення студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами, земляцтв тощо; організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів та молодіжними організаціями; сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами» [4]. Тоді як у Миколаївському національному аграрному університеті профспілковий комітет є окремою структурною ланкою студентського самоврядування.

Студентська колегія Миколаївського національного аграрного університету реалізовує такі програми: «Свій ВНЗ – своїми руками» через трудові загони (ремонт аудиторій, благоустрій територій, закріплених за факультетами); «Продукти поля – на стіл громадського харчування» (забезпечення їдальні, буфетів овочами, що вирощені студентами на полях навчально-дослідного господарства «Сонячне»); «Студентським сім'ям –

підтримка й допомога» (виділення окремих кімнат у гуртожитках; надання матеріальної допомоги; вручення цінних подарунків); «Студентський гуртожиток – мій дім» (нагородження перехідними призами студентів, чії кімнати визначені як кращі в огляді-конкурсі «На кращу кімнату»; проведення конкурсів на кращий дизайн приміщень у гуртожитку. За ініціативи студентської колегії, організовуються благодійні акції «Твори добро» для надання адресної допомоги інвалідам, ветеранам Великої Вітчизняної війни, ветеранам праці, людям похилого віку Міського притулку, студентам-інвалідам університету, учням Привільнянської школи-інтернату та ін. [3].

У названих університетах видають студентські газети «Політичний вісник», «Вагант» (Чорноморський державний університет ім. П. Могили), «Агросвіт» (Миколаївський національний аграрний університет).

Висока громадська активність та можливість вільно обмінюватись думками на сторінках студентської преси та інтернет-сайтах університетів, а також сторінках у соціальних мережах, присвячених проблемним питанням студентського життя, вивченню громадської думки з приводу важливих проблем життя університету, свідчить про демократичні засади життєдіяльності вищих навчальних закладів.

Проведення Міжнародної програми «Студентська республіка» Всеукраїнською молодіжною громадською організацією «Студентська республіка» (zareєстрована Міністерством юстиції України 22 травня 2006 року), «що має на меті сформувати та підготувати молодь до дорослого життя, реалізується від рівня вишу до фінального етапу (в кожному регіоні); розвиток студентського самоврядування та активності; налагодження ефективної співпраці з студентством України і світу» [2], засвідчує високу самоврядну активність миколаївського студентства та якісно високий рівень лідерських умінь студентів миколаївських вищих навчальних закладів. Про що свідчать неодноразові перемоги миколаївських студентів на виборах студентського президента.

Висновки. Аналіз виховної роботи державних вищих навчальних закладів м. Миколаєва дозволяє стверджувати про наявність дієвої структури органів студентського самоврядування та вказує на дотримання демократичних принципів при їх обранні та функціонуванні. Спільним для розглянутих вищих навчальних закладів є наявність колегіального органу управління студентським життям; право і законність; виборність; змінність; гласність; відповідальність; самостійність; ініціативність; активність; чітка організаційна структура і підзвітність колективу; корисність для кожного вихованця, колективу і суспільства.

Список використаних джерел

1. Новини студентського самоврядування [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/ua/07_02.html
2. Студентська республіка [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Студентська_республіка
3. Студентське самоврядування [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/ua/07_02.html
4. Студенческое самоуправление [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=studsamoryad&hl=rus>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОСНОВ КОМПОЗИЦІЇ У ГАЛУЗІ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

Автор: Черкесова І. Г., Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв

Теорія завжди є основою будь-яких практик. У галузі графічного дизайну, зокрема, вимоги до професійної якості як процесу, так й продукту дизайнерської діяльності, є рівень опанування теорії композиції – основ

композиції. Змістом основ композиції є: 1) загальні закони композиції, що є відповідними головним законам діалетичного пізнання світу; 2) локальні закони в окремих видах мистецтв; 3) правила, прийоми композиції; 4) засоби композиції.

На сьогодні у сфері мистецтв, до якої відносять й дизайн взагалі, та графічний дизайн зокрема, не склалося конкретної системи визначень, понять, чітко сформульованої термінології. Об'єктивними чинниками такої ситуації є історично ще короткий термін існування галузі дизайну: трохи більше за півтора століття; детермінація термінології визначень, понять на східнослов'янських мовах (російській, українській) англійською мовою. На сьогодні незаперечним фактом є англійська як мова світової науки та високих технологій.

Основи композиції за часів Радянського Союзу та Незалежної України розроблялися різними авторами. Наприклад, Э.В. Шорохов «Основи композиції» для станкових видів мистецтва. Це досить ґрунтовна робота, в якій здійснено системний підхід до аналізу та синтезу композицій живопису, графіки, монументальних видів мистецтва. К.Ю. Сомов «Композиція в техніці»: пережила кілька видань й залишається на сьогодні актуальною для галузі промислового дизайну. В своїй праці Сомов підіймав питання законів формоутворення в техніці. В.І. Лєсняк (ХДАДМ) узагальнив власний творчий та педагогічний досвід у праці «Графический дизайн (основы профессии)», що складається з трьох книг. У першій книзі автор формулює певні поняття стосовно основ композиції у галузі графічного дизайну та додає змістовні ілюстрації. За власною логікою В. Лєсняк розпочинає свою працю з понять лінії, точки, площини, що є засобами композиції, але не формулює законів композиції [1]. В.Ю. Медведев з Санкт-Петербурзького університету технологій і дизайну піддав змістовній критиці ряд видань й вищезгаданих авторів, й інших на предмет відсутності аналізу композиції як системи й запропонував власну концепцію систематизації основних категорій композиції

у дизайн-творчості, де відбиваються взаємозалежність складових як цілісність системи. На нашу думку Медведєв створив таблиці певних угруповань у ієрархічній залежності первинних та вторинних засобів вже відомих категорій композиції й надав власне визначення поняттю композиції як системи гармонізації форми [2].

У різних виданнях довідкового характеру та у навчальних посібниках різних авторів протягом другої половини 20 ст. надаються визначення композиції. Всі автори наголошують на тому, що композиція – це цілісність, складові якої знаходяться у певних стосунках та взаємодіях відповідно меті та призначенню. Так В.Ю. Медведєв на підставі аналізу багатьох матеріалів зазначає, що композицію потрібно розглядати як засіб, процес та результат гармонізації структури й форми об'єкту розробки в дизайні [2]. Закони композиції, тим або іншим чином визначено й сформульовано кожним автором, хто досліджує питання поняття композиції (Є. Шорохов, К. Сомов, В. Лєсняк, В. Медведєв інші).

Композиція як цілісність, що утворюють певні ієрархічні взаємозв'язки складових: частин та елементів, утворюється за загальними законами, відповідними законам діалектики (законам розвитку матерії та розвитку систем «людина-природа», «людина-суспільство», «людина-людина»). Звернімося до діалектичних законів: єдність й боротьба протилежностей, перехід кількості в якість й заперечення заперечення.

В основі дизайнерської або художньої творчості знаходиться композиція. Поняття композиції мають декілька значень:

–**композиція – цілісна форма**: будь-який витвір мистецтва та дизайну: архітектура, музика, живопис, література, дизайн-концепти, дизайн-проекти;

–**композиція – це творчий процес**: побудова художнього твору, складання його частин у єдине ціле (гармонізація форми);

–**композиція – це наука, теорія творчості**, яка має свої закони, прийоми компонування та структурного аналізу.

Систематизація законів композиції впливає з особливостей видів мистецтва, матеріалів та технологій обробки. Система композиційних закономірностей утворює чітку ієрархічну супідрядність:

Загальні художні композиційні закони, які є відбиттям об'єктивних закономірностей реальної дійсності.

Ми пропонуємо таку структуру аналізу композиції графіки та графічного дизайну: основу цієї системи складають об'єктивні закони, що відповідають законам розвитку природи та суспільства та діють в усіх видах творчої діяльності (мистецтва, дизайну), а тому й вважаються головними або загальними:

Головні закони композиції:

- Закон традиції (заперечення заперечення)
- Закон цілісності (єдність форми та змісту)
- Закон контрасту (єдність та боротьба протилежностей)
- Закон тектоніки(перехід кількості в якість.

Локальні закони композиції:

- закон типізації;
- закон підкорення ідеї;
- закон масштабу й пропорцій.

Прийоми композиції:

- сюжетно-композиційний центр;
- прийом ізоляції;
- прийом рівноваги: симетрія, асиметрія, дисиметрія;
- ритм: динаміка; статика.

Правила композиції:

- золотий перетин (переріз);
- ритмічний ряд Фібоначчи;
- контраст-тотожність-нюанс.

Засоби композиції:

- точка, лінія, пляма на площині;
- контур, силует;
- техніки графіки (традиційні та електронна імітація);
- колорит;
- перспектива: лінійна, тональна, повітряна

Нажаль обмеження обсягу статті 4 сторінками не дозволяють докладно розглянути вище надані твердження. Залишається зазначити, що **композиція** – це:

- по-перше – **результат** гармонійного й функціонального формоутворення;
- по-друге – **це процес** гармонійного й функціонального формоутворення;
- по-третє – **це наука** про процес гармонійного й функціонального формоутворення.

За В.Ю. Медведєвим у дизайні композиція – це методична система гармонізації форми об'єкту, що дозволяє реалізувати принцип органічності формування об'єкту як системи взаємопов'язаних елементів форми та змісту [2]. Таке формулювання певним чином розкриває суть поняття композиції. Пропонуємо наше формулювання:

Композиція – це інтегративне поняття: результат, процес та наукове обґрунтування, що дозволяє утворювати аналіз та синтез у процесі формоутворення від ідеї (концепції) до кінцевого результату: матеріальної або віртуальної форми (концепт, проект, промислове тиражування).

Список використаних джерел

1. **Лесняк В.** Графический дизайн (основы профессии) /Владимир Иванович Лесняк – М.: «ИндексМаркет», 2011. – 416 с.
2. **Медведев В.Ю.** О системе категорий композиции в дизайне. /Всеволод Юрьевич Медведев //Вестник СПГУТД – 2010. – № 1 (19) – С. 73-78.

АРХИТЕКТОР ВАСИЛИЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ РУБЛЕВ

Автор: *Щукин В. В., Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія»*

Имя николаевского архитектора В.А. Рулева на протяжении почти полутора столетий было «фигурой умолчания», что нельзя признать справедливым, хотя бы в силу того, что к концу своей карьеры он дослужился до генеральского чина и стал академиком императорской Академии Художеств. Такие случаи единичны как в истории отечественной архитектуры, так и в истории Черноморского флота.

В издававшемся в начале XX в. 25-томном «Русском биографическом словаре» А.А. Половцова В.А. Рулеву посвящена лишь одна строка. В дальнейшем имя архитектора обойдено молчанием в работах по истории архитектуры и Черноморского флота. Отсутствует это имя в энциклопедиях и справочниках советского периода. Лишь в работах по истории градостроительства и архитектуры Николаева и Севастополя можно встретить отдельные упоминания. Ситуация стала меняться к лучшему с середины 90-х гг. XX в., когда увидели свет исследования Ю.С. Крючкова по истории г. Николаева, в которых не однократно упоминалось имя В.А. Рулева. Этим же автором подготовлена лаконичная статья об архитекторе для энциклопедического словаря «Николаевцы». Достаточно большое внимание фигуре В.А. Рулева уделено в книге Ю.С. Крючкова «Архитектура старого Николаева». Украинским исследователем В.Г. Тимофеенко имя В.А. Рулева впервые включено в биографический справочник украинских архитекторов, изданный в 1999 г. Кроме того, имя архитектора стало все чаще упоминаться в статьях и книгах по истории и архитектуре Крыма. Тем не менее, ни одной специальной работы. Посвященной жизни и деятельности архитектора до сих пор нет. Задача данной статьи – хотя бы частично исправить эту

несправедливість и обратитъ внимание исследователей на творческое наследие достаточно интересного и неординарного архитектора Василия Александровича Рулева.

Дата рождения В.А. Рулева – 1881 г. приводится в словаре А.А. Половцова. Сведений о месте рождения и происхождении не выявлено. Можно предположить, что эти данные можно было бы обнаружить в послужных списках и других документах Черноморского адмиралтейского правления в РГА ВМФ. Очевидно, будущий архитектор происходил из дворян, поскольку уже в 16-летнем возрасте имел унтер-офицерский чин.

В 1826 г. В.А. Рулев служил-унтер-офицером 6-й морской артиллерийской бригады (т.е. к этому времени он имел специальное военное образование, при этом следует учесть, что в это время артиллеристы относились к числу наиболее технически грамотных офицерских кадров в составе российской армии).

В первой трети XIX в. на Черноморском флоте существовала практика отбирать наиболее талантливых юношей из числа флотской молодежи и направлять для обучения в Императорскую Академию Художеств и другие учебные заведения в качестве пансионеров Черноморского флота с целью использовать их в дальнейшем для нужд флота и черноморских портов. Особенно активно реализовал такую возможность Главный командир Черноморского флота А.С. Грейг. Как правило, его выбор кандидатур в число пансионеров оказывался удачным. Так из числа выбранных им пансионеров, двое – А.А. Рулев и А.Я. Кухаревский стали впоследствии академиками Академии Художеств, а Р.И. Кузьмин – профессором архитектуры.

В этом же году, по рекомендации Главного командира Черноморского флота А.С. Грейга, он поступил в Императорскую Академию Художеств в Петербурге в качестве пансионера Черноморского флота. Учился успешно, в 1828 г. – удостоен второй серебряной медали; в 1830 г. «был признан достойным к получению второй золотой медали» за «проект храма с

инвалидными домами и торжественным памятником». В 1832 г. окончил Академию Художеств и получил звание художника.

В 1836 г. В.А. Рулев служил в Николаеве архитектором Черноморского адмиралтейского правления, в чине прапорщика. Архитектору довелось много и плодотворно сотрудничать Главным командиром Черноморского флота М.П. Лазаревым, в подчинении которого он находился. С февраля 1839 г. командирован в укрепление Новороссийск. Он имел поручение М.П. Лазарева «немедленно заняться составлением детализированных чертежей и смет на постройку при реке Цемес проектированного им адмиралтейства». Предварительные чертежи Новороссийского адмиралтейства разработал сам вице-адмирал М.П. Лазарев, основная же работа по проектированию и составлению смет возлагалась на В.А. Рулева. Окончательный проект был утвержден в 1843 г.

С начала 40-х гг. работал в г. Севастополе. Первая крупная архитектурная работа – проект и строительство храма св. Петра и Павла в Севастополе. Небольшой деревянный храм существовал с 1792 г., но в 1837 г. был разрушен во время бури. Строительство церкви завершилось в 1843 г. Сооружение представляло собой нетипичный для православных церквей тип прямоугольного в плане античного храма-периптера, окруженного колоннадой из 44 стройных каннелированных колонн строгого дорического ордера. Образцом для сооружения стал храм Тезея в Афинах. Восточный и западный фасады увенчаны традиционными треугольными фронтонами. Постройка очень удачно вписана в окружающий ландшафт. Она расположена на возвышенности и хорошо просматривается с разных сторон. Храм сооружен из местного светлого известняка, что придает его архитектурным формам особую выразительность.

Одновременно со строительством храма в Севастополе, инженер-поручик морской строительной части В.А. Рулев занимался проектированием и строительством здания девичьего училища для дочерей нижних чинов

Чорноморського флота. Оригінальне изящное здание с элементами готического стиля закончено постройкой в 1844 г., а в 1848 г. такое же здание было сооружено и в Севастополе. Сам стиль здания и детали архитектурного оформления (они очень напоминают архитектурное оформление здания кирхи) наводят на мысль о том, что автором первоначального проекта, вероятно, был архитектор Ч. Акرويد

В конце 40-х гг. В.А. Рулев выполнил проект храма Воздвижения Честного Креста в Балаклавском Георгиевском монастыре. Храм построен и освящен в 1850 г. В этом проекте архитектор продемонстрировал высокую историческую эрудицию и понимание специфики ранневизантийской архитектуры. Храм представлял собой трехнефную базилику, окруженную арочной галереей по периметру здания. Главный вход был оформлен портиком с расписным фронтоном и тремя арками, образующими нартекс. Завершала композицию храма небольшая башенка со сферическим куполом, увенчанная крестом с четырьмя оконными проемами. Массивные и приземистые формы сооружения способствовали тому, что оно гармонично вписалось в окружающий горный пейзаж и в общую композицию комплекса монастырских построек.

В конце 40-х гг. В.А. Рулеву поручено руководство подготовительными работами и начальной стадией строительных работ по сооружению храма св. Владимира в Севастополе (по проекту архитектора К. Тона). В.А. Рулевым производилась разработка детальных чертежей храма, он дополнил проект К. Тона чугунной оградой с тремя воротами и двумя служебными домиками. Работа были прерваны в 1954 г. в связи с событиями Крымской войны.

По поручению М.П. Лазарева, В.А. Рулев исполнил проект сооружений маяка Ай-Тодор в Крыму.

В 1852 г. В.А. Рулев назначен исправляющим должность городского архитектора в Севастополе. Проектирование и сооружение двух храмов принесло архитектору общероссийскую известность. В 1857 г. ему присвоено звание академика архитектуры. Это был достаточно редкий случай в истории

Академии Художеств, когда звание академика присваивалось архитектору никогда не работавшему в столицах и не преподававшему в Академии. С середины 50-х гг. новое строительство в Севастополе и Николаеве практически прекратилось. Строительная деятельность ограничивалась лишь ремонтом и восстановлением того, что было повреждено и разрушено в время Крымской войны.

Наиболее драматичным архитектурно-строительным проектом в жизни В.А. Рулева стало сооружение военно-морского госпиталя. В начале 60-х гг. в морском министерстве возникла идея о необходимости создания главного военно-морского госпиталя для Черноморского флота. События Крымской войны показали, что наиболее удобным местом для его размещения является Николаев. Проектирование лечебного учреждения поручено В.А. Рулеву, в помощь ему направлен инженер-капитан Соколов. В 1863 г. утвержден первый проект госпиталя. Он предусматривал строительство 11 изолированных лечебных корпусов на 620 коек для стационарных больных (30 - для офицеров, 570 — для нижних чинов, 20 — для детей и 20 — для душевнобольных), а в 1864 г. началось строительство. По мере продолжения строительных работ, финансирование сокращалось, что потребовало переделки первоначального проекта. После неоднократных переработок, в 1867 г. утвержден окончательный вариант, в котором число коек сокращалось до 100. В 1874 г. завершилось строительство четырех (фактически двух) лечебных корпусов морского госпиталя с отделанными в стиле казарменно-строгой эклектики главными фасадами вдоль красной линии Экипажской улицы. Но увидеть полное завершение и воплощение своего замысла архитектору увидеть уже не довелось, поскольку строительство Александро-Невского храма при госпитале (по проекту И.Ф. Жуковского-Волынского) завершилось в 1886 г., уже после смерти В.А. Рулева.

В 1872-81 гг. В.А. Рулев служил, архитектором морского ведомства в Николаеве в чине инженер-полковника, позднее получил чин генерал-майора. В

этот период им разрабатывались и реализовались проекты перестройки ряда зданий Морского ведомства в Николаеве. Так в 1872 г. производилась перестройка Дома флагманов и капитанов (Морское собрание). Вероятно, именно в это время по сторонам здания построены 2 жилых флигеля. Производилась также перестройка здания Конторы над Николаевским портом.

Дата смерти архитектора - 11 марта 1881 г. приводится А.А. Половцовым. По мнению Ю.С. Крючкова это произошло после 1884 г. Пока не выяснены место смерти и погребения В.А. Рулева. На Николаевском некрополе его могила пока не выявлена.

В целом, архитектурное творчество Василия Александровича Рулева интересно тем, что в нем нашли оригинальное воплощение стилистические идеи классицизма первой четверти XIX в., романтизма 30-40 гг. и эклектики середины столетия. К сожалению, сохранность его архитектурного наследия лишь фрагментарна, но большая часть созданных им сооружений позволяет, без оговорок, причислить В.А. Рулева к числу выдающихся фигур в истории отечественной архитектуры и градостроительства. Стоит при этом отметить. Что собственно архитектурным проектам и их реализации архитектор не всегда имел возможность уделять достаточно сил и внимания. Поскольку он служил в морском ведомстве, большая часть сооружений, которые ему доводилось проектировать и строить, представляла собой помещения служебного, производственного, фортификационного, военно-технического назначения. При их создании В.А. Рулев выступал в большей степени как инженер-проектировщик, чем в качестве архитектора.

Литература

1. **Исаев В.Ю., Хейза М.** Балаклавский Свято-Георгиевский монастырь / В.Ю. Исаев — Симферополь: СОНАТ, 2010.

2. **Крючков Ю.С.** Архитекторы - пансионеры Черноморского флота / Ю.С. Крючков // Тези доповідей першої обласної наукової краєзнавчої

конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». – Миколаїв, 1995.-С.120-122.

3. **Крючков. Ю. С.** Рулев Василий Александрович / Ю.С. Крючков // Николаевцы. Энциклопедический словарь – Николаев : Возможности Киммерии, 1999. – С. 289.

4. **Крючков. Ю. С.** Архитектура старого Николаева / Ю.С. Крючков – Николаев : Возможности Киммерии, 2008.

5. Русский биографический словарь /Изд. под наблюдением А. А. Половцова. — Т. 17. — СПб : Изд. Императорского Русского Исторического Общества, 1918.

6. **Тимофієнко В. Г.** Зодчі України кінця XVIII - початку XX століть: Біографічний довідник /В.Г. Тимофієнко - К.: НДІТІАМ, 1999.

7. **Черноусов А.** Владимирский собор в Севастополе – усыпальница адмиралов / А Черноусов // Одна родина. Информационно-аналитическое издание. Режим доступа: <http://odnarodyna.com.ua/content/vladimirskiy-sobor-v-sevastopole-usypalnica-admiralov>

8. **Чорний С.** Першому чорноморському військово-морському госпіталю – 220 років / С. Чорний // Морська дежава. – 2012. — № 50

9. **Шавшин В.** От земной суеты / В. Шавшин // Крымский альбом. – Феодосия-Москва : Издательский дом «Коктебель», 1997. – С. 106-121.

Н. И. КОВАЛЬ, ЧЕЛОВЕК ПЕДАГОГ, ГЛАВНЫЙ ПРАВОВЕД НИКОЛАЕВЩИНЫ, К 90-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ

Автор: *Щукин Е. О., Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова, г. Николаев*

Наши жизненные пути с Николаем Игнатьевичем Ковалем пересеклись в сентябре 1985 года, когда я, по совету ректора М. Н. Александрова, перешел с

кафедры философии на кафедру научного коммунизма, получившей в дальнейшем название «кафедра политологии».

Это было время начала «перестройки». Во всем чувствовался дух обновления, поиска новых форм работы, развертывания научных исследований по вопросам подготовки инженерных кадров для судостроения. При поддержке ректора и Министерства высшего и среднего специального образования была создана лаборатория социологии и психодиагностики при нашей кафедре и открыта тема НИР «Комплексное исследование проблем повышения качества подготовки инженерных кадров для судостроения».

Я тогда очень рассчитывал на поддержку со стороны всех преподавателей кафедры. И не ошибся, так как, кроме молодых сотрудников лаборатории, к делу примкнули практически все. Николай Игнатьевич как человек взвешенный и осторожный очень помог мне в правовых вопросах организации работы по теме и быстро оказался среди энтузиастов исследования. Со временем была организована межкафедральная группа участников, и дела пошли довольно успешно. Мы вступили в контакт со многими предприятиями отрасли, выезжали в командировки для изучения профессиональных судеб наших выпускников в самые отдаленные места – от Калининграда до Комсомольска-на-Амуре.

Никогда не забуду, как в муках рождалась идея проведения почтового социологического опроса выпускников, в разные годы окончивших НКИ. Сомневающихся было много, и только Николай Игнатьевич твердо сказал: «Надо пробовать!». И получилось, можно сказать, блестяще. Отклик был такой, что целый год мы получали письма с просьбами подключить к социологическому опросу и тех наших бывших питомцев, которые по методике отбора в число респондентов не попали. А отказов не было вообще.

В те годы была такая практика : преподаватели-обществоведы регулярно, два раза в год, весной и осенью, выезжали с лекциями в районы области: это называлось «агитпробег». Николай Игнатьевич раньше всех знал и тематику, и

сроки агитпробега. Я почти всегда оказывался с ним в одной группе. Впечатлений от этих «выездов в народ» всегда было море. Мы встречались и с руководителями районов, и с хозяйственниками, и с массой простых людей из глубинки. Меня поражало то, что Николай Игнатьевич всех руководителей знал наперечет, хорошо ориентировался в специфике каждого хозяйства и вообще был душой этой компании. Для него не были неожиданными многочисленные вопросы людей, особенно в то непростое «перестроечное» время. Он живо делился своим опытом пропагандиста с нами, кто был помоложе, подсказывал, как выходить из запутанных полемических ситуаций. А в минуты отдыха, как однажды это было в гранитном Побужье, у костра на берегу реки, весело рассказывал о своих годах молодости, о встречах с интересными людьми. Знал он так много, что, бывало, заслушаешься, а потом еще и спрашиваешь его о тех, кого в рассказах он как бы не упомянул, а только намекнул о ком-то. И можно было не сомневаться, что получишь информацию четкую, но без сантиментов.

В «лихие девяностые» мы с Николаем Игнатьевичем стали несколько отдаляться друг от друга. Навалившиеся на всех проблемы кого-то «нагнули», кто-то ушел в иные сферы. Но Коваль был не из тех, кто погружался в пессимизм. Хотя и редкие, но все же теплые встречи с ним говорили о другом. Как-то увидел его на остановке транспорта с огромным ведром винограда и взглядом радостного деда, который принес внуку с дачи дары николаевской осени: какой уж там пессимизм, он весь светился и излучал оптимизм и веру в то, что нас еще «в отставку» списывать рано!

А вскоре я узнал, что Николай Игнатьевич приступил, наверное, к самому главному делу своей жизни – открытию в тогда уже Морском университете специальности «правоведение». Так уже случилось, что мне в то же самое время предстояло открыть, правда, в другом вузе – «Славянке» - специальность «психология». И тут у нас снова появилась острая нужда в общении по поводу в принципе общего дела – обеспечить подготовку студентов по таким специальностям, которых в Николаеве раньше не было.

Наши встречи случались и на Ингульском мосту (надежды на общественный транспорт тогда было мало), и на Советской, но чаще всего на шестом этаже главного корпуса, где Коваль в те годы «дневал и ночевал». Подходя к этому шестому этажу, где разместилось отделение «правоведение», невозможно было проскочить мимо всегда открытых дверей кабинета его руководителя. Николай Игнатьевич начал эту нелегкую миссию не с таблички «Прием с «такого-то по такого». Точка», а именно с открытости для всех с утра до вечера.

Нам было тогда о чем поговорить: как выстроить учебные планы с учетом всех нюансов быстро меняющихся стандартов; где найти людей, готовых взять на себя ответственность чтения новых, неслыханных ранее учебных курсов; как обеспечить своего абитуриента; как готовиться к очередной аккредитации; где и как приобрести новейшую литературу для студенческой библиотеки.

И каждый раз в результате этих встреч (а их было немало) я убеждался, что этот человек, с его прямой, уверенной походкой, неизбежной озабоченностью, остается всегда удивительно уверенным и в себе, и в правоте своего дела, остается все таким же оптимистичным, открытым, доступным, настоящим товарищем. От общения с такими людьми всегда становится легче, светлее на душе. И хочется идти вперед, и думать о будущем, и не хочется, даже стыдно унывать, хотя причин для этого бывает больше, чем достаточно.

ЗМІСТ

Березняк Я. В. Конкурси з використанням сільськогосподарських знарядь та машин в Таврійській губернії на початку ХХ ст.....	4
Губський С. І. Проблеми створення та діяльності українських військових формувань на півдні України в 1917–1919 рр. у вітчизняній історії	7
Євдокимов Ю. В. Сторінки історії храму Богоявлення Господнього в Богоявленську.....	15
Карманов Н. Історія ЦКБ «Чорноморсуднопроект»	21
Кондуков А. Ю. Технічна освіта в Миколаєві в ХІХ – початку ХХ ст.: історія, особливості.....	24
Котляр Ю. В. Ім'я Тараса Шевченка в революційних подіях на Миколаївщині	31
Кравчук О. Ю. Процес політичного виховання молоді Миколаївщини	36
Матвієнко Л. В. Особливості процесу територіально-адміністративного формування Миколаївщини	42
Морозова О. С. Науково-дослідний інститут полоністики при Чорноморському державному університеті імені Петра Могили: з історії заснування й діяльності	48
Салітра Г. Р. Стратегія диверсифікації як інноваційна система заходів щодо вдосконалення економічної діяльності на переробних підприємствах південного регіону України.....	53
Ткаченко А. В. Особливості та семантика вишиваних орнаментів на терені Миколаївської області.....	57
Трибулькевич К. Г. Студентське самоврядування на Миколаївщини	62
Черкесова І. Г. Теоретичні засади основ композиції у галузі графічного дизайну.....	68
Щукин В. В. Архітектор Василій Александрович Рублев.....	73
Щукин Е. О. Н. И. Коваль, человек педагог, главный правoved Николаевщины, к 90-летию со дня рождения.....	79

Наукове видання

**МИКОЛАЇВЩИНА І ПІВНІЧНЕ
ПРИЧОРНОМОР'Я: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ
ДО 225 РІЧНИЦІ УТВОРЕННЯ
М. МИКОЛАЄВА**

Всеукраїнська науково-методична конференція

26 вересня 2014 р.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

(українською та російською мовами)

Відповідальний за випуск О. В. Бобіна

